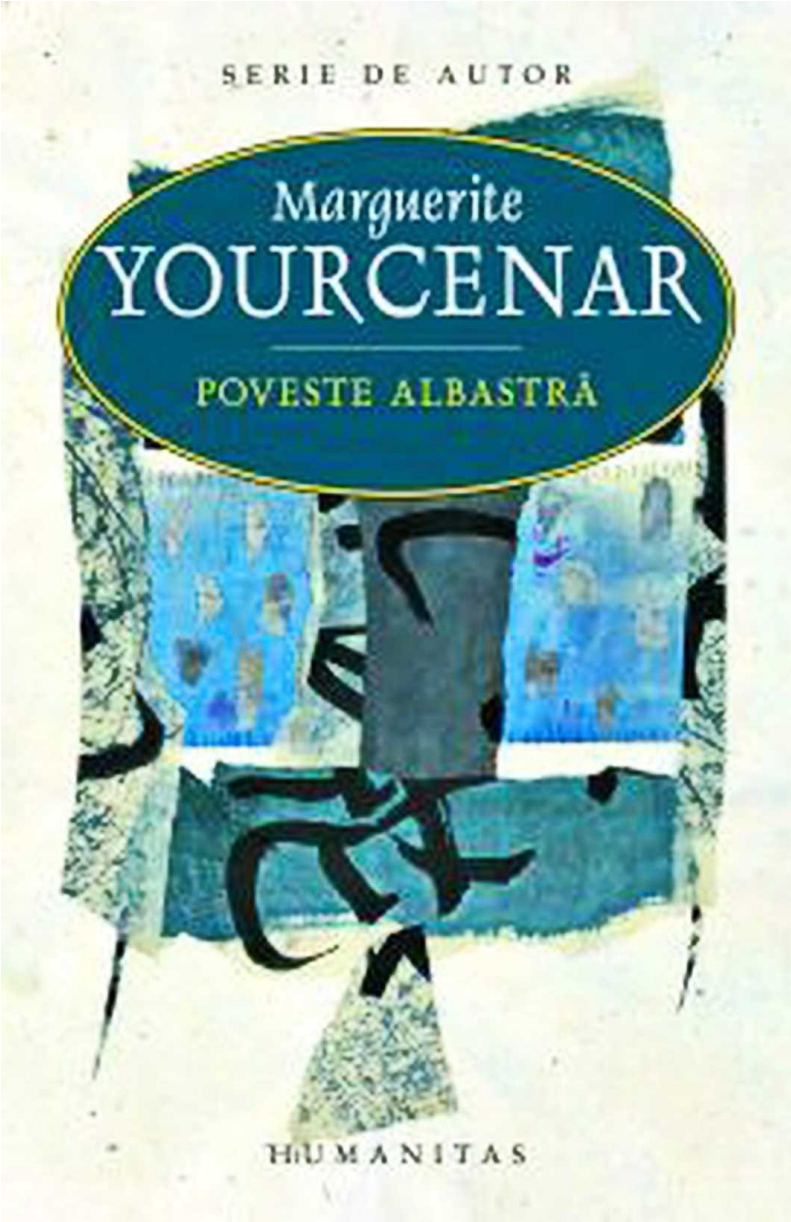

Coordonatorul seriei CĂTĂLIN D. CONSTANTIN
Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României YOURCENAR, MARGUERITE

Poveste albastră / Marguerite Yourcenar; trad.: Corina Neacşu; pref.: Josyane Savigneau.
— Bucureşti: Humanitas, 2007 ISBN 978 – 973 – 50 – 1746-O
I. Neacşu, Corina (trad.)
II. Savigneau, Josyane (postf.)
821.133.1 – 32 = 135.1
MARGUERITE YOURCENAR *CONTE BLEU* suivi de *Le premier soir* et de *Maléfice*
Éditions Gallimard, Paris, 1993
2007
EDITURA HUMANITAS, 2007
www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Prefaţă

Marguerite de Crayencour s-a născut la Bruxelles în 1903, într-o familie franco-belgiană. La puţin timp după naştere, mama ei moare, nu înainte de a-şi sfătui soţul s-o lase pe fată să se călugărească, dacă aceasta îi va fi dorinţa. Peste ani, Marguerite avea să spună că, intrând în literatură, a răspuns gândului pios al mamei. Tatăl, anticonformist până în măduva oaselor, om de mare cultură, îndrăgostit de călătorii („Nu ne simţim bine decât altundeva” era deviza lui), este cel care se ocupă de educaţia Margueritei. Tatăl şi fiica aleg împreună pseudonimul viitoarei scriitoare: Yourcenar, anagrama numelui lor de familie. După moartea tatălui (1929), Marguerite călătoreşte prin Europa, pentru ca, odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, să se stabilească în America. În ultimii ani ai vieţii îşi reia călătoriile, pentru „a face turul închisorii”. Cea care scrisese în tinereţe „Nu cred aşa cum cred ei. Nu trăiesc aşa cum trăiesc ei. Nu iubesc aşa cum iubesc ei. Voi muri aşa cum mor ei” se stinge din viaţă în 1987.

MARGUERITE YOURCENAR e prima femeie primită

în Academia Franceză şi, probabil, cea mai mare scriitoare din câte au existat vreodată. În romanele ei, puterea de pătrundere în sufletele oamenilor se întâlneşte cu vocaţia filosofică şi cu pasiunea pentru istorie.

Cărţi: *Alexis* (1929), *Obolul visului* (1934), *Povestiri orientale* (1938), *Memoriile lui Hadrian* (1951), *Amintiri pioase* (1974), *Arhivele nordului* (1977), *Mishima sau viziunea vidului* (1980).

MARGUERITE YOURCENAR
membră a Academiei Franceze

POVESTE ALBASTRĂ

Prefaţă de Josyane Savigneau
Traducere din franceză de CORINA NEACŞU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Să iubeşti un scriitor înseamnă să-ţi doreşti ca el să nu se oprească niciodată din scris.

Totodată, după moartea acestuia, înainte de a ne resemna în faţa faptului că tot ce ne-a mai rămas este să-l recitim, ne apucăm să examinăm în detaliu dosare şi hârtii rătăcite, sperând – adesea suntem însă dezamăgiţi – să descoperim un text inedit major, un jurnal intim stupefiant, o corespondenţă tulburătoare. După ce am epuizat toate aceste piste, ne mai rămân ceea ce amatorii denumesc „curiozităţi” sau „documente” – pe care contestatarii se grăbesc să le desemneze ca „literatură de sertar”. E foarte adevărat că frontiera dintre cele două este fragilă. Ţine de respectul pe care-l acordăm scriitorului respectiv. Şi totodată de dorinţa de a înţelege cât mai profund un parcurs literar. Adică o viaţă.

La moartea ei, în 1987, Marguerite Yourcenar lăsa în urmă un text inedit neterminat, *Ce? Eternitatea?* apărut în 1988, ultima parte din trilogia ei familială; un volum de

eseuri (*En pèlerin et en étranger,* 1989); fragmente din ceea ce ar fi trebuit să reprezinte mărturia ei finală cu privire la una din pasiunile sale, călătoria (*Le tour de la prison,* 1991); şi, în sfârşit, o mulţime de scrisori care se cereau a fi triate, alese şi adnotate înainte de publicare. Iată ce este mai important. Cu titlul de „curiozităţi” mai rămân de asemenea şi alte texte, printre ele aflându-se şi cele trei ce alcătuiesc acest mic volum. Cum se întâmplă adesea cu marii scriitori, aceste trei scurte povestiri fac dovada unei coerenţe pe care poate n-am bănuit-o când am decis să le punem laolaltă.

Toate trei au fost scrise între 1927 şi 1930. În 1927, Marguerite Yourcenar are douăzeci şi patru de ani. În 1930, îi apare primul roman (*Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică,* 1929) – mai degrabă o nuvelă lungă sau o povestire –, la finalul decadei pe care mai târziu o va considera ca pe cea a „pregătirii” operei sale. Este vorba de ceea ce autoarea desemnează prin „proiectele mele de la douăzeci de ani”. Începând cu 1924, la douăzeci şi unu de ani, începe să lucreze la ceea ce avea să devină *Memoriile lui Hadrian* şi până în 1929 redactează, total sau parţial, mai multe versiuni ale acestui roman, printre care una dialogată. În 1926, chiar propune unul din aceste texte editurii Fasquelle, cu numele de *Antinoos.* Este însă refuzat. Tot în această perioadă se conturează figura lui Zénon, un alt personaj fundamental din opera lui Yourcenar. *Poveste albastră* merge deja pe linia *Povestirilor orientale.* Sau cel puţin face un prim pas în această direcţie.

N-ar trebui să ne grăbim şi să deducem din aceste observaţii că încă din 1930 totul era „jucat” pentru Marguerite Yourcenar, că opera ei era deja încheiată. Dar, într-adevăr, destinul ei era pecetluit chiar prin propriile sale concepţii. Tot ceea ce a spus şi a repetat despre proiectele ei de la douăzeci de ani, tot ceea ce putem observa dacă o citim cu atenţie, mergând pe linia cronologiei, arată această manieră foarte deosebită de funcţionare şi de concepere a operei sale: dezvoltare,

desăvârşire, consolidare, elaborare, reflecţie de-a lungul unei întregi existenţe la ceea ce se gândise şi visase între optsprezece şi douăzeci şi opt de ani. La sfârşitul acelei decade este sigură că a devenit scriitoare. Îşi va aminti mai târziu, în cursul unei întâlniri, de bucuria din noiembrie 1929, când a ţinut în mână exemplarele de autor ale cărţii sale: „Mi-am spus: ia te uită! Sunt câteva sute sau poate câteva mii de scriitori francezi de care ne amintim mai mult sau mai puţin. În sfârşit, simt că mă aflu şi eu printre ei, undeva în mulţime”. Nu se îndoia că viitorul îi va da dreptate. Certitudine necesară ca să „ţină” piept tuturor celor care, de-a lungul timpului, vor încerca să-i spună, ca de altfel tuturor scriitorilor, că de fapt nu a scris.

Dacă o iubim pe Marguerite Yourcenar, toate mărturiile acestei siguranţe de sine sunt pasionante. Toate drumurile care au dus la crearea unor cărţi mari trebuie explorate. De aceea ne dorim să citim, aproape în aceeaşi măsură, şi „textele mici”. Să ne aplecăm asupra lor.

Din cele trei care alcătuiesc acest volum, doar *Poveste albastră (Conte bleu)* este inedită. *Întâia seară (Le premier soir)* a apărut în decembrie 1929 în *Revue de France* (anul IX, volumul 6, nr. 23) sub semnătura lui Marg. Yourcenar. *Farmece (Maléfice),* semnată de Marguerite Yourcenar, a fost publicată în ianuarie 1933, în numărul 829 (anul XXXXIV) din *Mercure de France.* Autoarea acestei povestiri obţinuse deja, cu primul roman, *Alexis*, apărut în 1929, stima criticilor vremii, printre care se număra şi Edmond Jaloux. Mulţumită lui André Fraigneau, Grasset publicase în 1931 un alt roman, *Noua Euridice,* şi în 1932 un eseu despre Pindar (prima carte pe coperta căreia apărea în întregime prenumele autoarei, Marguerite, în locul numelui foarte vag de „Marg.”).

Dar de ce *Poveste albastră* nu a fost dată spre publicare nici unei reviste? Poate pentru că era prima parte dintr-un triptic ce nu a văzut niciodată lumina zilei. Manuscrisul *Povestirii albastre* se afla clasat alături de alte documente, în biroul din Petite Plaisance, casa lui

Marguerite Yourcenar din Statele Unite, North East Harbor, Maine. Pe prima pagină figurau mai multe indicaţii, scrise de mâna lui Yourcenar: „scris spre 1930” (perioadă în care aceasta începe redactarea textelor puse laolaltă în *Povestiri orientale; Kâli décapitée* apare în numărul 4 din *Revue européenne* din 1928); „îmi propusesem să mai scriu o *Poveste roşie (Conte rouge)* şi o *Poveste albă (Conte blanc)”;* „de păstrat – căci acest text ar putea apărea într-un volum în care să fie incluse *Sixtine* şi alte proze. M. Yourcenar (mai 1950)”. *Sixtine* a apărut în 1983 în volumul de eseuri *Le Temps, ce grand sculpteur. Poveste albastră* nu figura acolo. îşi păstra oare autoarea intenţia de a mai scrie într-o zi *Poveste albă* şi *Poveste roşie*, care sunt evocate în nota sa din 1950? Este foarte dificil să răspundem că nu, în condiţiile în care nu avem cunoştinţă de o hotărâre directă pe care s-o fi luat, atât de puternică îi era voinţa, mergând aproape până la nebunie, de a duce la bun sfârşit toate proiectele pe care şi le propusese! Oricare ar fi explicaţia, cert este că doar *Poveste albastră* a ajuns în mâinile noastre.

Este o poveste scurtă, compusă cu foarte multă măiestrie pentru a crea impresia reproducerii unei tradiţii ancestrale, provenită din literatura orală. Povestirea nu este foarte surprinzătoare, căci respectă toate tiparele obişnuite – dorinţa de îmbogăţire; încrederea oamenilor în strălucirea banilor; cucerirea anevoioasă a obiectului menit să aducă fericirea (în cazul nostru, safirele) – şi e structurată pe toate etapele obligatorii deposedării – accidente, naufragii, atacuri ale corsarilor, moarte, rătăcire, sărăcie mai mare decât înaintea obţinerii presupusei bogăţii, deznodământ definitiv. La toate acestea se adaugă şi ritualuri specifice lui Yourcenar, cum ar fi automutilarea. Mai mult decât naraţiunea, atmosfera este cea care prefigurează *Povestirile orientale.* Scriitura, în ciuda unor exprimări stângace (cu siguranţă am fi putut renunţa la ochii care „se împrietenesc cu întunericul”), are caracteristicile stilului pe care Yourcenar îl va dezvolta începând cu sfârşitul anilor ’30: o atenţie deosebită la

toate senzaţiile şi dorinţa de a le exprima cât mai corect. De altfel, această *Poveste albastră* nu îşi datorează în întregime titlul peşterii cu safire, scopul oriental al călătoriei negustorilor europeni, eroii povestirii, ci şi hotărârii de a descrie realitatea în albastru. Ceea ce ar putea fi considerat doar un procedeu, exerciţiul unui scriitor tânăr, se dovedeşte a fi o reuşită. De aceea, dintre cele trei texte, această povestire este probabil, din punct de vedere literar, cea mai satisfăcătoare. Yourcenar recurge din plin la inspiraţia ei de factură orientală. Oare personajele care o vor preocupa o viaţă întreagă, începând cu Hadrian, cel mai grec dintre împăraţii romani, nu simt toate atracţia Orientului, în sensul cel mai larg al cuvântului? Aici, singurul care va reuşi să supravieţuiască este bineînţeles negustorul grec, mai detaşat de bunurile materiale, gata să dea uitării safirele ca să redevină pescar. După naufragiul corabiei, acesta va fi condus la Tinos de un delfin. Ceilalţi, dintr-o lăcomie excesivă, vor pieri sau vor fi condamnaţi la mizerie.

Întâia seară, căreia, în „maniera ei seacă”, nu-i lipsesc calităţile stilistice şi nici sensul naraţiunii, prezintă totuşi un interes mai degrabă biografic. O putem considera punctul final al jocului dintre tată şi fiică, fiind vorba de un text scris de primul, revăzut şi publicat de a doua. Se ştie cât de mult iubeau cei doi această ambiguitate, această misterioasă plăcere a substituirii unuia cu celălalt, semn al unei intimităţi extraordinare şi al unei fascinaţii reciproce. Michel de Crayencour nu s-a temut să facă demersuri, în numele fiicei lui, pe lângă o editură pentru ca primele ei scrieri să fie publicate. După un schimb de scrisori – multe dintre acestea sunt manuscrise, deci perfect identificabile – cu un editor, va apărea în 1921, la Perrin, *Le jardin des chimères*, primul text al unui scriitor de optsprezece ani care se desemnează prin pseudonimul, indescifrabil din punct de vedere sexual, de Marg. Yourcenar. Autoarea relata cu bucurie acest joc, pe care îi plăcea să şi-l amintească, la fel de mult cum îi plăcea să-şi intrige interlocutorii cu această amintire bizară. Şi chiar a simţit

nevoia să o introducă în opera ei. Astfel, nu vom putea aborda *întâia seară* fără să recitim lunga expunere pe care autoarea i-o consacră în *Amintiri pioase*. „În 1927 sau 1928, deci cu un an sau doi înainte să moară, tatăl meu a scos dintr-un sertar vreo zece de pagini de manuscris, cu acel format mai mult lat decât lung, ca al ciornelor lui Proust, dar care nu cred să se mai găsească astăzi pe piaţă. Era primul capitol al unui roman început spre 1904, pe care însă nu-l mai continuase. În afara traducerii câtorva poeme, aceea era singura lui lucrare literară. Un bărbat din înalta societate, pe care-l numea Georges de… de vreo treizeci de ani, pleca spre Elveţia împreună cu tânăra pe care în dimineaţa aceleiaşi zile o luase de soţie la Versailles. Din nebăgare de seamă, Michel schimbase, pe parcursul naraţiunii, destinaţia celor doi, făcându-i astfel să petreacă noaptea la Köln. Tânăra se necăjea că se afla pentru prima oară departe de maică-sa; soţul se despărţise – nu fără să resimtă o oarecare uşurare – de o amantă, la care însă acum se gândea cu tristeţe şi duioşie. Tânăra lui tovarăşă de drum îl emoţiona prin prospeţimea ei plină de candoare: se gândea că într-o clipă chiar el va fi cel care o va face să-şi piardă în acea seară delicateţea, transformând-o într-o femeie ca oricare alta. Politeţea puţin reţinută, amabilităţile pline de sfiiciune şi tandreţe ale acestor doi oameni de-abia uniţi pentru viaţă, şi care se aflau pentru întâia oară singuri în compartimentul rezervat, erau foarte bine redate, ca şi alegerea stânjenitoare a unei camere tu un pat într-un hotel din Köln. Lăsându-şi soţia să se pregătească pentru noapte, Georges se întreţinea, din lipsă de ocupaţie, cu valetul din fumoar. O jumătate de oră mai târziu, evitând să urce cu ascensorul, de teama privirii scrutătoare a liftierului, o lua pe scări, intra în camera scăldată în lumina slabă a unei veioze şi, dându-şi hainele jos una câte una, îndeplinea, deopotrivă nerăbdător şi dezamăgit, acele gesturi făcute adesea în alte împrejurări alături de femei trecătoare, dorindu-şi altceva, fără să ştie însă foarte bine ce.

„Am fost cucerită de justeţea tonului acelei naraţiuni,

lipsită de literatură inutilă. Era perioada în care scriam la primul meu roman: *Alexis.* Din când în când îi mai citeam câteva pagini lui Michel, bun ascultător, capabil să intre cu uşurinţă în pielea acelui personaj atât de diferit de al său. Cred că descrierea mariajului lui Alexis l-a făcut să se gândească din nou la schiţa de altă dată.

Publicasem deja în câteva reviste, aici o povestire, dincolo un eseu sau un poem. Mi-a propus să public acea povestire cu numele meu. Dacă stăm să ne gândim puţin, această ofertă ciudată definea intimitatea dezinvoltă care exista între noi. Am refuzat pentru simplul motiv că nu eu eram autoarea acelor pagini. El a insistat:

— Vor deveni ale tale după ce le vei aranja cum vei crede de cuviinţă. Le lipseşte un titlu, şi trebuie probabil să le mai îmbraci puţin. Mi-ar plăcea mult să apară după atâţia ani, dar n-am să încredinţez la vârsta mea manuscrisul unui comitet de redacţie.

Am fost tentată de acel joc. Aşa cum Michel nu se mira să mă vadă scriind confidenţele lui Alexis, nu i se părea deloc nepotrivit să-mi încredinţeze povestea unei călătorii de nuntă din 1900. În ochii acelui bărbat, care spunea neîncetat că nimic din ceea ce este omenesc nu trebuie să ne fie străin, vârsta şi sexul nu aveau cu creaţia literară decât o legătură secundară. Nu-şi punea problemele care mai târziu aveau să-i surprindă pe criticii mei”.

Nu ne este greu să ne imaginăm, în lumina a ceea ce a devenit Marguerite Yourcenar, satisfacţia tinerei de douăzeci şi patru de ani aflate pe urmele acelui bărbat care se bucurase din plin aproape de toate, dar care probabil se însurase din conformism social şi amesteca o insaţiabilă curiozitate pentru femei cu o infinită condescendenţă, totul pe fondul unui dezinteres real: „n-o dorea mai mult decât pe-o alta”. Transpare, de-a lungul textului retuşat de Marguerite, bucuria profundă pe care aceasta o resimte atunci când îşi atribuie fraze ce îi dau sentimentul de a fi luat pulsul vieţii, atunci când încă nu trăise. „Era oare chiar atât de naivă” – se spune despre

tânăra soţie – „încât să aştepte de la viaţă vreo revelaţie, atunci când toate se repetă la nesfârşit?” Evident, Marguerite Yourcenar nu se va mulţumi să recopieze povestirea tatălui ei. A renunţat îndeosebi la scena cu scoaterea hainelor („una câte una”) care apărea în versiunea originală. Probabil mai puţin dintr-un sens al virtuţii, ce n-o caracteriza deloc, cât din grija de a păstra o tăcere, un fel de suspans – şi o suspendare. Totuşi, nu era convinsă că a îmbunătăţit acel text, şi aproape cincizeci de ani mai târziu se arăta severă faţă de acea scriere, atrăgând atenţia asupra clişeelor şi prozaismului acesteia.

„Nu ştiu care dintre noi a ales pentru această scurtă povestire titlul de *întâia seară*, despre care nu pot încă să spun dacă îmi place sau nu. Oricum, eu i-am atras atenţia lui Michel că acel prim capitol dintr-un roman neterminat, transformat astfel în nuvelă, rămânea, ca să zicem aşa, în suspensie. Am căutat incidentul care să închidă bucla. Unul dintre noi a inventat o telegramă pe care portarul hotelului i-o înmânează lui Georges când vrea să urce scările şi care-l anunţă sinuciderea amantei sale, oarecum regretată. Acest detaliu nu are nimic neverosimil: nu mi-am dat însă seama că banaliza acele pagini, meritorii prin faptul că nu erau constrânse de nimic. Am plasat de această dată noaptea nunţii la Montreux, pe unde ne aflam când făceam acele modificări. Felul meu de a «îmbrăca puţin textul» l-a transformat pe Georges într-un intelectual gata oricând să se cufunde în cele mai adânci meditaţii despre orice i-ar fi trecut prin minte, ceea ce, contrar părerii mele, nu-l făcea mai bun. Astfel refăcută, scurta naraţiune a fost trimisă unei reviste, care a refuzat-o după amânările de rigoare, apoi alteia, care a acceptat-o, însă la acea dată tata era deja mort. Povestioara a apărut un an mai târziu şi a primit un modest premiu literar, ceea ce l-ar fi amuzat pe Michel, dar totodată i-ar fi făcut plăcere”.

Într-adevăr, nuvela a obţinut premiul al doilea al abonaţilor de la *Revue de France*, în valoare de două mii de franci. Ca de obicei, expunerea pe care Yourcenar o face, probabil din memorie, în *Amintiri pioase* este puţin

inexactă. Celebrul detaliu inventat de tată şi de fiică pentru a găsi o încheiere povestirii, telegrama ce anunţa sinuciderea amantei, nu-i este înmânată lui Georges când vrea să urce scările, ci în cameră, ceea ce permite amânarea scenei patului şi încheierea naraţiunii fără ca aceasta să fi avut loc. Textul, care prezintă un real interes pentru cititorul de astăzi, preocupat de personalitatea şi de opera lui Yourcenar, nu era nici pentru aceasta lipsit de interes biografic. Tot în *Amintiri pioase*, ea se apleacă asupra urmelor de „realitate trăită” lăsate de domnul de Crayencour în ceea ce el concepea ca fiind embrionul unui roman.

„M-am întrebat câteodată ce elemente de realitate trăită se găseau în *întâia seară.* Se pare că domnul de C. s-a folosit de privilegiul romancierilor autentici, acela de a inventa folosindu-se doar ici-colo de propria experienţă. Nici Berthe altă dată, autoritară şi îndrăzneaţă, nici Fernande, mai dificilă, orfană de altfel, nu se asemănau câtuşi de puţin cu acea tânără soţie care îşi iubea atât de mult mama. A doua călătorie de nuntă, în acest caz singura care ne interesează, era de altfel foarte departe de a aduce împreună pentru prima oară – în intimitatea plină de zgâlţâituri a unui compartiment de tren – doi oameni care de abia se cunoşteau, şi totodată este îndoielnic că Michel, ca s-o ia în căsătorie pe Fernande, ar fi renunţat la vreo amantă oficială: dimpotrivă, singurătatea acelei ierni petrecute la Lille îl face, se pare, să încerce această nouă aventură. Mărturisirile personale constau mai degrabă în tonul de o senzualitate plină de dezamăgire şi tandreţe, în vaga noţiune că viaţa este astfel, şi că ar putea fi mai bună altfel. *Mutatis mutandis*, ni-l putem imagina pe domnul de C. în vreun Grand Hôtel de pe Riviera franceză sau italiană, cu puţini clienţi la început de noiembrie, petrecând o lungă jumătate de oră în fumoar sau pe terasa un pic umedă, care dă spre mare şi unde, din economie, n-au fost aprinse decât câteva din acele globuri mari de porţelan alb ce ornau în acele vremuri terasele hotelurilor bune. Ca şi personajul său, va prefera să urce pe scări

decât să ia liftul. Păşind pe covorul roşu împodobit cu baghete de alamă, care duce la ceea ce în Italia poartă numele de etaj nobil, urcă nici prea încet, nici prea repede, întrebându-se cum avea să se sfârşească toată povestea/ întâlrdm în toate comentariile lui Yourcenar despre scrierea „la patru mâini” a acestei povestiri voinţa ei de a menţine o oarecare confuzie, o delicioasă incertitudine despre „cine ce a făcut”. Nu se ştie cine a dat titlul, cine a inventat finalul. Totuşi, îşi revendică ferm „contribuţia” ei personală, aceea de a-l fi transformat pe Georges într-un intelectual, apropiindu-l astfel (deşi „nu-l făcea mai bun”) de figura tatălui ei, Michel. Ca pentru a realiza din această nuvelă un episod al unei autobiografii decalate. De unde întrebarea despre partea biografică din textul încredinţat de domnul de Crayencour. Deşi autoarea nu spune nimic, ne putem imagina ceea ce o atrăgea cel mai mult la cuvintele tatălui ei şi la posibilitatea de a şi le însuşi: acest exerciţiu de luciditate către care o conducea un bărbat matur şi care va rămâne una din preocupările ei constante până la sfârşitul vieţii. Izgonirea sentimentalismului, patosului, moralismului. Preferinţa de a părea mai degrabă cinică decât de a fi bănuită de nerozie. Totodată, *întâia seară* îi permitea să se distanţeze cumva de restul femeilor: „Atâtea femei nu se gândesc la nimic!” Sau cel puţin de stereotipurile referitoare la acestea, din rândul cărora face parte şi tânăra soţie, speriată, timidă, naivă, de fapt cam prostuţă, „fata aceea, menită să fie şi ea banală după ce-i va fi devenit soţie”. Auzim parcă ecoul lui „niciodată aşa” strigat de o femeie care nu vrea să se supună convenţiilor sociale. Să nu ajungă niciodată să-şi piardă „farmecul şi graţia, împovărată de toate meschinăriile vieţii conjugale”. Şi nici să împărtăşească aceleaşi idei credule privitoare la sex, boli sau maternitate. „Îi va naşte un copil? Sigur că da. Şi încercă să şi-o imagineze însărcinată. Aşadar, el îi va face un fiu pe care ea va fi mândră să-l poarte în pântece, deşi asta o vă urâţi şi-i va provoca greţuri”. Citind aceste fraze – şi aprobându-le, din moment ce le publică sub numele ei – Marguerite

Yourcenar pune pariu că poate fi o altfel de femeie. Şi se va ţine de cuvânt.

Cu siguranţă, *Farmece* este lipsită de ambiguitatea captivantă a redactării textului *întâia seară.* Autoarea însăşi, în cronologia stabilită pentru primul ei volum de opere din colecţia „Bibliothèque de la Pléiade”, plasează scrierea acestei nuvele – „o evocare realistă a obiceiurilor italiene” – în 1927, deşi a apărut cu şase ani mai târziu. Cu cât o alăturăm mai mult lucrărilor din tinereţe, cu atât caracterul ei extrem de convenţional pare mai scuzabil. Această povestire este destul de frecvent comentată de unii specialişti şi ataşată temei „Mediteranei la Yourcenar”. E foarte adevărat că protagoniştii sunt italieni şi că subiectul acestei naraţiuni despre vrăji şi dezlegarea lor este vădit mediteranean. Sunt oare aceste elemente de ajuns? Alţi specialişti, cei care se apleacă asupra felului în care Yourcenar se raportează la istorie, remarcă aluziile referitoare la fascism – şi la comuniştii persecutaţi şi obligaţi să fugă din Italia. Totodată, aceştia insistă, într-o manieră pertinentă, dar poate puţin exagerată, asupra „metodei de prelucrare a istoriei” care s-ar găsi la baza acestui text. Credem că acordă prea multă importanţă acestui mic exerciţiu narativ.

Totuşi, recitirea acestei povestiri alături de celelalte ne permite o nouă abordare. Ceremonia de dezlegare de farmece, care se desfăşoară în jurul lui Amande, bolnavă de tuberculoză pentru că i-ar fi fost făcute vrăji, înfăţişează în primul rând un grup de femei credule, adunate în jurul unui bărbat, „dezlegătorul de farmece”, Cattanéo d’Aigues. Conform obiceiului, una dintre femei, Algénare, se denunţă prin agitaţia şi negările ei. Aceasta este deci vrăjitoarea. Dar cum a procedat? Cattanéo e tare curios să afle. Inimă de bou străpunsă? Lămâie îngropată sub prag? Nu, spune Algénare, „Am vrut să-i fac… Am vrut doar…”. „Atunci”, răspunde acesta, „eşti foarte puternică”… Şi, bineînţeles, cea care reuşeşte să iasă din mijlocul celorlalte femei, şi pentru care Yourcenar îşi arată, nu însă fără umor, admiraţia, nu poate fi decât… vrăjitoare. Acestea sunt

ultimele cuvinte ale povestirii: „… stelele desenau pentru ea, cu linii mari, tremurânde, literele uriaşe ale alfabetului vrăjitoarelor”.

Aceste texte regăsite, puse laolaltă aproape din întâmplare, pentru a fi salvate de la dispariţie, şi propuse unui public mult mai larg decât cel al cercetătorilor şi specialiştilor, alcătuiesc, în definitiv, un triptic de tinereţe despre credulitate. Autoarea s-a străduit, încă din adolescenţă, să se ferească de această slăbiciune – transformată de discursul bărbaţilor, adesea creduli ei înşişi, într-o atrăgătoare trăsătură a caracterului feminin.

Utile ca documente (literare pentru *Poveste albastră*, fiindcă înfăţişează un întreg aspect al operei sale şi schiţează un stil; biografice pentru *întâia seară,* fiindcă mai avem încă mult de reflectat asupra jocului cu tatăl, joc fondator, până să reuşim să-i descurcăm complet iţele; istorice pentru *Farmece),* aceste texte vădesc totodată predilecţia – dar şi talentul – lui Marguerite Yourcenar pentru forma scurtă. Referindu-se la *Povestirile orientale,* Matthieu Galey vorbea despre „o construcţie aparte în opera lui Yourcenar, importantă precum o capelă într-un vast palat”. Acest lucru se poate spune despre majoritatea naraţiunilor scurte scrise de Yourcenar, chiar şi despre cele care rămân imperfecte – şi pe care ea însăşi le judeca sever – sau foarte convenţionale, cum este *Farmece.* Stângăciile – ca şi promisiunile lor – sunt semnificative. Deopotrivă schiţe şi game, aceste „scurte texte” deţin astăzi, în opera lui Yourcenar, o funcţie dublă. Privirea retrospectivă a cititorului descoperă indiciile unei continuităţi. Autoarea semnalează ruptura radicală cu timpul „dinaintea scrierii”. Aceste texte marchează pentru totdeauna trecerea – simbolizată de *întâia seară* – de la sentimentul filiaţiei naturale şi umane la acela al unei genealogii culturale şi creatoare.

JOSYANE SAVIGNEAU

Poveste albastră

Negustorii veniţi din Europa şedeau pe punte, cu marea albastră dinainte, la umbra indigo a pânzelor cu

petice mari, cenuşii. Printre parâme, soarele se tot plimba de colo colo, iar ruliul îl arunca în sus ca pe o minge dintr-o plasă cu ochiurile prea mari. Corabia ocolea stâncile, cotind neîncetat, iar cârmaciul atent îşi mângâia bărbia albastră.

Debarcară în amurg, pe un ţărm pietruit cu marmură albă. Vinişoare albăstrii străbăteau lespezile mari de piatră, cu care odinioară se îmbrăcau templele. În spatele negustorilor, ai căror paşi se îndreptau spre soare-apune, se prelungeau nişte umbre mai înalte, mai subţiri şi mai puţin întunecate decât la amiază, iar albastrul lor şters te ducea cu gândul la cearcănele de sub ochii unei femei suferinde. Inscripţii albăstrii tremurau, ca nişte tatuaje pe un sân gingaş, pe cupolele albe ale moscheilor, şi, din vreme în vreme, câte o peruzea se desprindea din lambriuri sub propria-i povară şi cădea cu un zgomot surd pe covoarele de un albastru molatic şi şters.

De cum răsări, luna începu să bântuie ca un strigoi pe deasupra mormintelor conice din cimitir. Cerul avea albastrul scorojit al unei cozi de sirenă, iar negustorului grec i se păru că munţii desfrunziţi ce se înălţau în zare erau crupele albăstrii şi netede ale centaurilor.

Stelele scăldau cu strălucirea lor palatul femeilor. Negustorii intrară în curtea cea mare ca să se adăpostească de vântul mării, dar, speriate, femeile nu voiau să le deschidă, iar ei în zadar îşi zdreliră degetele, izbind porţile de oţel ce luceau ca tăişul unei săbii. Era un frig năprasnic. Negustorul olandez rămase fără cele cinci degete de la piciorul stâng; şi o broască ţestoasă, pe care în întuneric o luă drept un bolovan de lapislazuli, îi reteză italianului două degete de la mâna dreaptă. Într-un târziu, un negru voinic ieşi din palat plângând şi le mărturisi că Doamnele îi respingeau iubirea în fiecare noapte, căci pielea nu-i era îndeajuns de păcurie. Negustorul grec îşi atrase bunăvoinţa lui, dăruindu-i un talisman făcut din sânge închegat şi ţărână din cimitir; nubianul, la rândul său, îi conduse într-o sală întinsă, de un albastru-ultramarin şi le sfătui pe femeile de acolo să nu ridice

glasul, ca să nu trezească cămilele din grajd şi să nu tulbure liniştea şerpilor ce sug la lumina lunii.

Negustorii îşi desfăcură cuferele sub privirile iscoditoare ale servitorilor, în fumul mirodeniilor albastre; însă niciuna dintre Doamne nu se învrednici să grăiască vreun cuvânt, iar prinţesele nu le primiră darurile, într-o sală cu lambriuri aurite, o prinţesă din China, înveşmântată cu o rochie de culoarea portocalei, îi luă drept şarlatani, căci inelele pe care i le ofereau deveneau de nevăzut de îndată ce-i atingeau pielea palidă; nu băgară de seamă o femeie în negru care stătea la capătul culoarului, şi, cum îi călcară din neatenţie pe marginea veşmântului, aceasta îi blestemă în numele cerului albastru pe limba tartarilor, în numele soarelui pe limba turcă şi în numele nisipurilor pe limba deşertului, într-o sală înţesată cu pânze de păianjeni, o doamnă în cenuşiu se tot pipăia să vadă dacă e în viaţă, şi nu le dădu niciun răspuns; într-o încăpere de culoarea garanţei, o luară la fugă când zăriră o femeie înveşmântată în roşu, cu o rană în piept, pe unde i se scurgea tot sângele; aceasta însă părea că nici nu-şi dă seama, căci rochia nu-i era deloc pătată.

Se adăpostiră pe urmă în preajma bucătăriilor, sfătuindu-se cum să ajungă la peştera cu safire. Erau întrerupţi neîncetat de cărăuşii de apă; un câine râios veni lângă ei şi linse ciotul albăstrui al negustorului italian, rămas fără degete. O tânără sclavă se ivi mai apoi pe scara de la pivniţă, cu un bol de sticlă opacă, umplut cu bucăţi de gheaţă pisată. Ea lăsă bolul la întâmplare, pe o coloană de aer, ca să-şi poată duce mâinile – ca semn de bun-găsit – la fruntea-i tatuată cu steaua magilor. Şuviţele de păr de un negru-albăstrui îi curgeau de pe tâmple pe umeri; ochii săi luminoşi erau ca două lacrimi, şi gura – doar o pată albastră. Rochia de pânză ca levănţica, decolorată de la atâta spălat, era zdrenţuită în dreptul genunchilor, căci avea obiceiul de a se înclina tot timpul ca să se roage.

Şi cum fata nu auzea şi nu vorbea, conta prea puţin că nu le pricepea graiul. Clatină din cap serioasă când,

rând pe rând, îi arătară cu degetul culoarea ochilor ei într-o oglindă şi urmele paşilor în colbul din culoar. Negustorul grec îi oferi talismanele sale; ea le refuză ca o femeie fericită, dar cu surâsul unei femei deznădăjduite; olandezul îi întinse un sac ticsit cu giuvaiericale, însă tânăra făcu o plecăciune, arătându-le cu mâinile rochia-i sfâşiată, iar ei nu se lămuriră dacă ea se credea prea sărmană sau prea bogată pentru acele minunăţii.

Tânăra săltă zăvorul unei uşi cu un fir de iarbă, şi se treziră într-o curte rotundă ca o căldare, umplută până sus de lumina rece a zorilor. Se folosi de degetul mic ca să deschidă o a doua uşă, ce dădea spre câmpie, şi, unul după altul, o apucară pe un drum mărginit de mănunchiuri de aloe şi pătrunseră tot mai adânc în insulă. Umbrele lor păşeau după ei, lipite de călcâie, mici şi negre ca nişte năpârci. Doar fata n-avea umbră, şi negustorii socotiră că era poate o nălucă.

Şi cum se apropiau, dealurile albăstrii din zare deveneau negre, maronii şi cenuşii; negustorul din Turena nu-şi pierdea însă nădejdea şi, ca să mai prindă curaj, murmură cântece de prin ţinuturile lui. Negustorul castilian fu înţepat de două ori de un scorpion, iar picioarele i se umflară până la genunchi şi se învineţiră; nu pătimea însă deloc, ba chiar pasul îi era mai ferm şi mai grav decât al celorlalţi, de parcă s-ar fi sprijinit pe doi stâlpi groşi de bazalt albastru. Negustorul irlandez plângea, căci picuri de sânge decolorat ţâşneau în urma paşilor fetei, care înainta desculţă pe cioburi de porţelan şi sticlă spartă.

Trebuiră să se strecoare în genunchi în grota ce nu deschidea către lume decât o gură îngustă şi colţuroasă. Trecătoarea însă era mult mai largă decât şi-ar fi închipuit şi, când ochii li se obişnuiră cu întunericul, desluşiră frânturi de cer printre crăpăturile stâncii. În mijlocul galeriei se găsea un lac cu apa foarte cristalină; când negustorul italian aruncă în el un ban, ca să vadă cât e de adânc, nimeni nu-l auzi căzând, iar pe întinderea apei apărură bulbuci, ca şi cum o sirenă, trezită deodată din

somn, ar fi dat afară tot aerul din plămânii ei albaştri. Negustorul grec îşi înmuie mâinile lacome în apa ce i le coloră până la încheieturi, ca lichidul în clocot din cazanul boiangiului, însă nu izbuti să apuce safirele plutind pe acele unde mai adânci ca mările, de parcă erau o armadă de nautil. Atunci, fata îşi desfăcu cosiţele lungi şi le cufundă în apă; safirele i se prinseră în păr ca în ochiurile mătăsoase ale unei plase pământii. Ea îl chemă mai întâi pe olandez, care îşi îndesă safire în nădragi; negustorul din Turena îşi umplu apoi căciula. Grecul ticsi un burduf pe care-l ţinea pe umăr, iar negustorul castilian îşi smulse de pe mâinile năduşite mănuşile de piele şi le atârnă de gât ca pe nişte mâini tăiate. Când însă veni rândul irlandezului, în lac nu mai erau safire; atunci, tânăra îşi luă de la gât pandantivul de sticlă şi îi spuse prin semne să şi-l pună în dreptul inimii.

Se târâră afară din grotă şi fata îi ceru negustorului irlandez s-o ajute să rostogolească un bolovan mare peste intrare. Apoi, cu puţin lut şi cu un fir din părul ei, pecetlui gura peşterii. Drumul era parcă mai lung ca de dimineaţă; pe negustorul castilian începură să-l chinuiască picioarele înveninate şi se clătina, blestemând numele Maicii Domnului. Olandezul, înfometat, caută să desprindă tigvele albăstrui ale smochinelor coapte, însă roiuri de albine, ascunse în pulpa lor gustoasă, îi înţepară gâtul şi mâinile.

Odată ajunşi la poalele cetăţii, făcură un ocol ca să evite străjile. O apucară în linişte spre portul pescarilor de sirene, care era tot pustiu, căci de multă vreme nu se mai prindeau sirene pe acele meleaguri. Corabia lor plutea molcom pe apă, legată de un deget de bronz, tot ce mai rămăsese din piciorul uriaş al unei statui înălţate în cinstea unui zeu căruia nimeni nu-i mai ştia numele. Pe chei, fata dori să-şi ia rămas-bun de la negustori şi îşi duse mâinile în dreptul inimii. Negustorul grec însă o înşfăcă de încheieturi şi o târî pe corabie, căci avea de gând s-o vândă prinţului veneţian din Negroponlo, căruia-i erau pe plac femeile infirme sau rănite. Tânăra surdo-mută se lăsă dusă fără să se împotrivească, iar lacrimile ce-i cădeau pe punte

se prefăceau în pietre de acvamarin, de aceea călăii ei se căzneau s-o facă să plângă.

O dezbrăcară şi o legară de catargul cel mare. Aşa de alb îi era trupul, că ţinea loc de felinar corabiei ce plutea în acea noapte senină printre Antile. După ce isprăviră cu jocul de maroco, negustorii coborâră în cabină să se culce. În zorii zilei, olandezul, chinuit de dorinţă, urcă pe punte şi se apropie de fată ca s-o siluiască. Dar ia-o de unde nu-i; legăturile goale atârnau de trunchiul negru al catargului ca o cingătoare mult prea largă, şi în locul unde îşi ţinuse picioarele subţiri şi drăgălaşe nu mai rămăsese decât o grămăjoară de ierburi parfumate din care ieşea un fum albăstrui.

Liniştea domni peste mare în zilele următoare, iar razele soarelui cădeau pe acea întindere de culoarea algelor cu zgomotul fierului încins atunci când este vârât dintr-odată în apă rece. Picioarele cangrenate ale negustorului castilian erau albăstrii ca munţii ce se zăreau în depărtări, iar şuvoaie de puroi se scurgeau de pe punte în mare. Când nu mai putu îndura, scoase de la brâu un pumnal lat, de formă triunghiulară şi îşi tăie cele două picioare înveninate chiar de la coapse. Muri în zori, sleit de puteri, după ce îşi lăsă safirele negustorului din Basel, duşmanul său de moarte.

Poposiră după o săptămână la Izmir; negustorul din Turena, care se temea de mare, coborî ca să-şi continue drumul călare pe un catâr zdravăn. Un bancher armean îi dădu pe safire zece mii de monede de aur, perfect rotunde, cu chipul Popii Ioan pe ele; negustorul încărcă fericit treisprezece catâri. Când însă se întoarse la Angers, după şapte ani de călătorie, află că monedele cu Popa Ioan nu erau bune în ţara lui.

Ajunşi la Ragusa, negustorul olandez îşi schimbă safirele pe o halbă de bere de vânzare pe chei, însă scuipă numaidecât băutura searbădă şi trezită, care nu avea acelaşi gust ca în cârciumile din Amsterdam. Negustorul italian debarcă în Veneţia ca să se facă doge, dar muri asasinat chiar a doua zi după nuntirea cu marea. La rândul

lui, negustorul grec îşi înşirui safirele pe un fir lung şi le atârnă de marginile corabiei, pentru ca atingerea valurilor să le sporească minunata culoare albastră. Gemele umede se topiră şi adăugară la comoara mării doar câţiva picuri de apă cristalină; negustorul se consolă însă cu nişte peşte pe care-l prinse şi-l fripse mai apoi în cenuşă.

În seara celei de-a douăzeci şi şaptea zile, îi atacară nişte corsari. Ca să nu cadă în mâinile piraţilor, negustorul din Basel îşi înghiţi safirele şi muri sfâşiat de dureri de pântece. Grecul se aruncă în mare, dar îl salvă un delfin şi-l duse în insula Tinos. Negustorul irlandez, snopit în bătaie, aproape mort, rămase pe corabie în mijlocul leşurilor şi sacilor goliţi, însă nimeni nu se osteni să-i ia de la gât pandantivul de sticlă albastră. După treizeci de zile, corabia ce plutea în voia sorţii intră singură în portul Dublin şi irlandezul coborî pe uscat ca să ceară de pomană o bucăţică de pâine.

Ploua. Acoperişurile piezişe ale caselor joase erau parcă nişte oglinzi mari, menite să atragă spectrele de lumină moartă. Băltoace presărau ici şi colo drumul învălurat; cerul de un maroniu murdar era ca înnoroit, că nici îngerii n-ar fi îndrăznit să scoată nasul din casa Domnului. Niciun suflet pe străzi; taraba unui negustor ambulant de mărunţişuri, garnisită cu şireturi de pantofi şi cu şosete bej, zăcea la marginea unui trotuar, sub o umbrelă deschisă. Regii şi episcopii sculptaţi pe portalul catedralei nu făceau nimic ca să pună stavilă ploii ce le cădea pe coroane sau pe mitre, şi pe sânii goi ai Mariei Magdalena.

Descurajat, negustorul merse şi se aşeză sub portic, lângă o tânără care cerşea. Într-atât era de sărmană, că prin rupturile rochiei cenuşii i se vedeau trupul învineţit de frig şi genunchii ce se sprijineau uşor unul de celălalt; în mâinile-i degerate ţinea un codru de pâine pe care negustorul i-l ceru în numele Domnului; şi ea i-l dădu numaidecât.

Negustorul voi să-i dăruiască, în schimbul bucăţii de pâine, pandantivul rotund de sticlă albastră, tot ce mai

avea. Însă degeaba scotoci prin buzunare, la gât şi printre mărgelele rozariului. Şi-l podidi plânsul, căci nu-i mai rămăsese nimic care să-i aducă aminte de culoarea cerului şi a mării ce aproape îl înghiţise.

Suspină adânc; şi cum se lăsa înserarea, iar în jurul lor creştea o pâclă rece, fata se ghemui lângă el ca să-i ţină de cald. Negustorul îi ceru veşti despre ce mai era prin ţară, iar ea îi răspunse în graiul ce se vorbea în satul din care el plecase de mic copil. Atunci, el îi dădu la o parte şuviţele răvăşite ce îi ascundeau chipul; însă aşa de murdar îi era obrazul, că ploaia desena pe el nişte şănţuleţe albe, iar negustorul băgă de seamă îngrozit că cerşetoarea nu vedea şi că ochiul ei stâng dispărea sub o albeaţă cumplită. Cu toate acestea, îşi puse capul pe genunchii ei acoperiţi de zdrenţe şi adormi împăcat, căci ochiul drept al fetei, deşi lipsit de vedere, era minunat de albastru.

Întâia seară

Erau în călătoria de nuntă. Trenul gonea spre Elveţia banală: stăteau în compartimentul rezervat, ţinându-se de mână. Liniştea era apăsătoare. Se iubeau, sau cel puţin aşa crezuseră; iubirile lor, atât de diferite însă, le arătau doar cât de puţin seamănă unul cu celălalt. Ea, încrezătoare, aproape fericită, speriată totuşi de viaţa nouă ce avea să-nceapă, făcând din ea o altă femeie – o femeie pe care se mira că nu o cunoaşte şi pe care încerca să şi-o imagineze dinainte, ca pe o străină cu care trebuia să se obişnuiască să trăiască. El, cu mai multă experienţă, conştient de fragilitatea sentimentului ce-l purtase spre fata aceea, menită să fie şi ea banală după ce-i va fi devenit soţie. îl atrăsese la ea tocmai ceea ce avea să dispară: candoarea, mirările ei, atmosfera tinerească în care o cunoscuse, îşi închipui cum avea să arate după ce-şi va fi pierdut farmecul şi graţia, împovărată de toate meschinăriile vieţii conjugale care urma să facă din ea o femeie ca toate celelalte. În curând, avea s-o ia în braţe şi s-o distrugă. Doar o clipă şi va fi de ajuns; îşi va desface îmbrăţişarea şi se va simţi ca un criminal căruia nici măcar pasiunea nu-i

va putea oferi circumstanţe atenuante, căci, la urma urmei, nu o dorea. Sau, cel puţin, n-o dorea mai mult decât pe-o alta.

Se întreba la ce se gândeşte. Oare tot la asta? Sau, mai bine spus, îi trecea oare ceva prin minte? Atâtea femei nu se gândesc la nimic! Era oare chiar atât de naivă încât să aştepte de la viaţă vreo revelaţie, atunci când toate se repetă la nesfârşit? Va ajunge ea să cerşească de la un amant fericirea pe care el nu i-o va dărui şi pe care nici altul nu i-o va da, pentru că nici el nu va şti ce este aceea? Credea ea că fericirea nu-i decât un cec la purtător, pe care trebuie doar să-l încasezi? Sunt însă şi cecuri fără acoperire. îi veni să râdă la gândul că a doua zi ea îl va acuza de escrocherie.

Înălţă capul şi se privi în oglindă. Propria-i ţinută, poate prea îngrijită pentru o călătorie, îl indispuse. Probabil că i se părea frumos. Asemenea lipsă de gust îl irită. Şi atunci, ca şi cum trenul ar fi străbătut peisajele viitorului său, văzu lungul şir de zile monotone, când vizita unei prietene ar însemna pentru ea o distracţie, serile când el se va bucura să se alăture grupului de bărbaţi care vor vorbi despre alte femei cu o brutalitate ce îi va face plăcere, aceeaşi probabil cu care vorbeau şi despre soţia lui când el nu era de faţă. îi va naşte un copil? Sigur că da. Şi încercă să şi-o imagineze însărcinată. Aşadar, el îi va face un fiu pe care ea va fi mândră să-l poarte în pântece, deşi asta o vă urâţi şi-i va provoca greţuri; un fiu pentru care el va simţi o afecţiune indulgentă şi amuzată, cât timp va fi copil, şi care mai târziu le va pricinui inevitabile bătăi de cap. îşi vor face griji pentru sănătatea lui, se vor nelinişti când va avea examene, vor trage sfori ca să-i înlesnească o carieră, se vor zbate ca să-i găsească o soţie. Nu se vor înţelege probabil asupra modului în care îl vor creşte. Se vor ciondăni, ca toată lumea.

...Sau poate se va lăsa şi el, puţin câte puţin, copleşit de orbirea conjugală şi paternă pe care-o ridiculizase la alţii, învins (mereu suntem învinşi) de viaţa ce tinde să toarne toate fiinţele în tipare identice.

De altfel, nimic din toate acestea nu avea cum să se întâmple.

Sunt alte posibilităţi, bucurii sau necazuri, pe care nu le-ai luat în calcul şi care se răzbună, sosind când te aştepţi mai puţin.

Se putea ca ea să moară. Şi-o închipui moartă, culcată în sicriu, sub un văl de tul alb; se văzu pe sine îmbrăcat în negru, seducându-le pe femeile de cincizeci de ani cu nefericirea lui. Şi, întâmplător, negrul chiar îi venea bine. Propria-i insensibilitate îl indignă, ca şi cum ar fi obosit deja plângând după ea. De altminteri, se putea la fel de bine ca el să moară. Va muri de febră tifoidă în cursul unei călătorii prin Algeria sau Spania, iar ea îl va îngriji cu acel gen de devotament care ulterior face impresie bună asupra celor care se gândesc să ia în căsătorie o văduvă. Dar ea nu se va recăsători. îl iubea. Pentru că nu mai iubise pe nimeni vreodată, îşi închipuia că-l iubeşte. Era aproape o necesitate s-o facă, din moment ce se măritase cu el. Nu putea fi altfel. Dacă el va muri în Algeria, ea se va întoarce singură la maică-sa. Nu călătorise niciodată singură. îşi reproşă că o lăsa fără sprijin, de parcă ar fi fost sigur că toate acestea aveau să se întâmple şi că el era vinovat. Nu era oare suficient de stânjenit de propria persoană ca să mai aibă şi răspunderea acestei fete necunoscute? Mai bine s-ar fi măritat cu altul. Ar fi fost de datoria lui să-i explice. Se înduioşă din ce în ce mai mult; se trezi din visare. O privi cu o tandreţe plină de emoţie şi fu cuprins de o descurajare fără margini.

II

Se apropiau de Chambéry. Şi, cum nu avea nimic de spus, ea căuta zadarnic o întrebare pe care să i-o pună, ca pe un obiect lipsit de vreo valoare în sine, dar care capătă importanţă prin încăpăţânarea noastră de a-l găsi. îşi deschise geanta în care avea o medalie cu Sfântul Cristofor şi una cu Sacré-Cœur. Dori să i le arate, apoi se gândi că i se vor părea caraghioase şi, ca să nu creadă că şi-a deschis geanta fără vreun motiv anume, îşi scoase batista. Privea peisajul: era mai puţin frumos decât îşi

închipuise, dar căuta să-l înfrumuseţeze neîncetat printr-un efort de imaginaţie de care nu era conştientă, nedorind ca acea zi să nu se ridice, chiar şi în cele mai mărunte detalii, la nivelul aşteptărilor pe care şi le făcuse. De aceea i se păruse nemaipomenită cina destul de proastă pe care o luaseră în vagonul-restaurant şi admirase culoarea delicată a abajururilor de mătase roz.

Se înnopta; nu se mai distingeau clar decât căsuţele paznicilor de bariere de pe marginea căii ferate; iar ea, ori de câte ori vedea o casă, îşi spunea că ar putea trăi acolo fericiţi, şi acel gând o făcea să-şi aducă aminte de aranjamentele de mobilă şi de tapiserie, primele lor subiecte de conversaţie pe vremea când erau doar logodiţi.

El, privind acele mici ferestre luminate în cenuşiul apusului, se întreba, dimpotrivă, dacă locuitorii acelor case, situate imprudent pe marginea căii ferate, nu-i invidiau pe călătorii din trenul rapid şi dacă într-o bună seară nu aveau să cedeze tentaţiei de a se urca. Purtat parcă de goana trenului spre un viitor cu senzaţiile deja trăite, încerca să extragă seva voluptuoasă a clipei prezente, să se bucure cu o conştiinţă mai alertă de ceea ce aveau mai efemer, de acele momente ce nu aveau să se mai întoarcă. îşi spuse, aşa cum o făcuse de nenumărate ori şi adesea în compania altor femei, că aproape toate clipele din viaţa noastră ar fi minunate dacă n-ar fi adumbrite de viitor şi trecut, şi că de obicei suntem nefericiţi doar amintindu-ne sau anticipând. Şi, remarcând încă o dată că acea tânără avea ceea ce se cheamă farmec, că probabil îl iubea şi că nu era nici mai puţin inteligentă, nici mai puţin bogată decât ţi-ai putea dori de obicei şi că timpul avea decenţa să fie frumos, se hotărî să-şi clădească o fericire din acele elemente risipite ce i-ar fi mulţumit pe mulţi alţii.

Intrarea bruscă într-un tunel îi obligă să-şi vorbească, fiindcă răpea tăcerii lor pretextul peisajului.

— La ce te gândeai, Georges? spuse ea.

El se îndreptă după o zdruncinătură şi-i răspunse cu o duioşie ce îl mulţumi:

— La tine, draga mea…

Şi, rostind acea banalitate plină de tandreţe, înţelese că se convingea de dragostea lui pe măsură ce-o exprima. O sărută pe frunte, prieteneşte. Atunci, prea intimidată ca să poată tăcea, întrebă la întâmplare despre hotelul unde aveau să tragă, despre bagaje, despre ora de sosire.

— Iată-ne departe de Grenoble, spuse ea. Biata mama, sper că s-a mai liniştit puţin. Ai văzut, Georges, ce tristă era când am plecat şi cum îi venea să plângă!

Această întoarcere în trecut îi evocă imaginea unei alte femei, aceea a amantei lui de care se despărţise, şi se miră cum de încă îşi mai aminteşte de ea. Oare plângea? Sau îşi reţinea lacrimile? Sătul de acea femeie, aşa cum suntem de ceea ce-am iubit prea mult, îi fusese uşor să se despartă de ea; crezuse că, odată ce va rupe cu ea, va înlătura amărăciunea pe care-o simţi când într-o seară îţi dai seama că eşti destul de bătrân pentru a avea un trecut. Oare pe unde umbla? îşi amintea acum cu un fel de duioşie trupul experimentat de femeie coaptă şi ochii liniştiţi pe care nimic nu-i mai putea uimi. Uita cât de mult îl iritau exprimările ei vulgare, pe care se încăpăţâna să nu şi le corecteze, ca să nu se creadă cumva că nu erau involuntare, şi pe care le căpătase pe vremea când făcea deliciul unei subprefecturi. Şi cât de neplăcut îi era obiceiul ei de a fredona la masă refrene la modă! Trăiseră mai mult timp împreună: se întorcea spre anii iubirii lor cu o îngăduinţă ce venea dintr-o uitare părtinitoare, iar certitudinea că acele zile nu aveau să mai revină îl făcea să judece cu mai puţină severitate fericirea pe care i-o dăruiseră. Vizitaseră Italia şi Provenţa; episoade plictisitoare din acea călătorie îl mişcau acum până la lacrimi, iar amintirea acelor peisaje pline de strălucire îl făcu, pentru o clipă, să le urască pe cele pe care le avea sub ochi. Apoi intervenise rutina; şi, în cele din urmă, plictisul; plăcerea de a se despărţi era singura pe care ea i-o mai putea oferi; o văzuse plângând în ziua când o anunţase că se va însura şi simţise o oarecare vanitate la gândul că ea încă îl mai iubea îndeajuns de mult ca să

sufere, îşi aminti, plin de mânie, că lacrimile femeilor se usucă mai repede decât fardul lor de la ochi; fusese zărită într-un local de noapte în compania altui bărbat. Nu-i purta pică. Făcuseră bine, şi unul, şi celălalt, că-şi continuaseră vieţile. Ea, cu cine oare? Probabil cu un bărbat pe care-l ochise cu mult timp în urmă, când poate mai erau încă împreună. Se înfurie când se gândi că lacrimile ei puteau fi mincinoase, că poate ea era cea care îşi dorea să se despartă, neaşteptând de săptămâni întregi decât prilejul potrivit ca să-l părăsească. Înţelese că trebuia s-o uite cu orice chip, măcar pentru câteva ceasuri, şi cu o sforţare intensă reuşi să şi-o scoată din minte, îi răspunse totuşi fetei:

— Nu-ţi face griji. Sunt sigur că mâine vei găsi la Grand-Hôtel o scrisoare de la mama ta. Ştiu, era tristă că ai plecat, dar ne întoarcem într-o lună şi-o să fim aproape de ea.

Şi exageră afecţiunea pe care-o simţea faţă de soacra lui. îşi aminti totuşi că de abia o cunoştea pe acea femeie. Dar se gândi mai apoi că nu era întotdeauna un motiv să nu iubeşti pe cineva.

— Ce bun eşti! îi spuse ea.

Şi-l luă de mână. El se simţi măgulit că ea îi atribuia tocmai calitatea care-i lipsea, dar pe care regreta că n-o are. Se lăsă pe umărul lui, istovită de acea zi, diferită de toate celelalte şi care în amintirea ei avea să se confunde cu rochia de mireasă, ceva fin şi vaporos la care te gândeşti cu mult timp înainte, dar pe care-l vezi o singură dată. El o luă după umeri şi-o sărută pe ceafă. Avea părul blond; şi cealaltă era blondă, dar, vopsit cu henna, părul ei avea altă nuanţă, îşi aminti că-i spusese că nu ar putea iubi o brunetă, şi acea fidelitate în inconsecvenţă îi păru straniu de tristă.

Vorbiră lucruri mărunte despre părinţii ei, dar care pentru el căpătau un sens ascuns, aproape simbolic. îşi dădea seama că de acum înainte se va preocupa de acea familie care nu era a lui – el, care făcuse pe grozavul atâta vreme că nu are pe nimeni; că se va întrista de doliurile

lor, se va bucura de avansările lor şi de naşterile copiilor, că fiecare dintre aceste lucruri imponderabile cu care va intra în contact îl va schimba, oricât de puţin, şi va ajunge – aşa cum se întâmplă cu bătrânii căsătoriţi care sfârşesc prin a se asemăna ca un frate cu sora lui – să capete ticurile acelor oameni, maniile lor culinare şi poate chiar opiniile lor politice. îşi dădea seama că aşa se va întâmpla. Avea treizeci şi cinci de ani. Şi ce făcuse până atunci? Pictase tablouri care nu erau atât de reuşite pe cât şi-ar fi dorit, obţinuse succese de care nu se bucurase cum şi-ar fi imaginat. Şi aşa cum un înotător hotărât să se scufunde în adâncuri se lasă, cu un fel de desfătare, înghiţit de ape, astfel i se părea şi lui că se lasă uşor în voia acelei vieţi banale, facile, suficientă altora. Va mai picta, ca să se amuze; se va ocupa cu administrarea averii; va primi vizite. îşi imagină o fericire comună, convenabilă, conformă cu toate tradiţiile familiale în care credea că fusese crescut, legitimă şi totuşi plină de voluptate. îşi închipui vacanţe la ţărmul mării, veri petrecute la ţară, copiii pe o pajişte, halatul desfăcut al soţiei, aşezată pe terasă şi servind ceaiul, dimineaţa, şi frumuseţea ei mai bogată, armonioasă şi împlinită pe care o va avea atunci. Cum mersul trenului îi dădea dureri de cap, ea îşi dăduse jos pălăria; el se gândi că era prost pieptănată şi că trebuia să schimbe acel lucru. Coaforul lui Laure avea mai mult gust. O va duce la el.

I se făcu frig. Se ridică să închidă geamul, dar, înţelegând că trebuia cu orice chip să aibă grijă de ea, se aşeză din nou şi o întrebă dacă nu cumva aerul o deranja. Se interesă de trusa ei de călătorie şi încercă chiar să deschidă o sticluţă a cărei închizătoare se blocase. Seara se întindea lin, leneş ca un evantai imens de femeie: platitudinea acestor clipe îl ducea cu gândul la dragostea romanţioasă de la începutul logodnei lor; şi dintr-odată îi păru nemărginit de scumpă şi iubită, capabilă să împlinească toate posibilităţile ce depindeau de ea, de parcă ar fi purtat în pântece viitorul lor, ca pe un copil pe care doar ea putea să-l aducă pe lume. Conversaţia cu ea îl

liniştise pentru că îi distrăsese atenţia, însă se tot întrerupea, curmată de pauze: îi era teamă că acea plăpândă barieră a cuvintelor ce se interpunea între el şi gândurile lui avea în curând să cedeze, lăsându-l singur cu el însuşi, adică cu celălalt.

III

Trenul încetini la vamă: se simţiră uşuraţi că se opreau din mers. Se deschise uşa: el coborî primul şi îi întinse mâinile. Tânăra sări pe peron cu un salt uşor, ce-i aminti de Andromeda de pe un basorelief din Roma. Se simţi măgulit: era deja a lui. Formalităţile de vizită nu durară mult; angajaţii o tratară pe tânăra cu o consideraţie discretă; se simţi satisfăcut în vanitatea lui de bărbat şi mai puţin trist.

Câteva ore mai târziu, ajungeau la Montreux. Omnibuzul îi duse până la hotel. În hol, valeţii le luară bagajele; un director le arătă camerele, întrebându-i dacă voiau una sau mai multe. Şi cum întârziau să răspundă, acesta se îndepărtă discret. Georges îşi ridică ochii spre soţia lui; şi privirile li se întâlniră:

— Să luăm camera asta? întrebă el.

— Da, cum doreşti, răspunse ea.

Era o cameră mare, cu un pat dublu, de un alb aproape indecent. Directorul se întoarse.

— Am vrea-o pe asta, spuse Georges.

Şi i se păru că observă o nuanţă de ironie în servilismul acelui bărbat.

Bagajele fură aduse sus. Ea se aşezase în faţa oglinzii, dându-şi jos încet mănuşile, pălăria, paltonul; se vedea că gesturile pe care trebuie să le fi făcut adesea în camera ei de fată îi dădeau sentimentul liniştitor al obişnuinţelor ei cotidiene. Georges supraveghea aşezarea valizelor, desfacerea curelelor. Apoi, valeţii se retraseră; rămaseră singuri. O privi: era înaltă şi slabă ca o fetiţă care a crescut prea repede; oglinda în care se reflectau două femei identice îi luă deja privilegiul de a fi unică; îşi pieptăna părul, iar braţele ei ridicate îi conturau sânii fragezi. El o luă în braţe fără să zică vreun cuvânt, îi dădu

capul pe spate şi o sărută apăsat pe buze. Fata îi acceptă sărutul fără să-i răspundă; doar spuse:

— Te rog…

Şi nu-şi dădu seama dacă ea vorbise astfel din bun-simţ sau pudoare. Se depărtă. După o clipă o întrebă:

— Nu te-ai supărat?

Ea – i făcu semn că nu. Iar el aproape că îşi dori ca ea să nu-l iubească deloc, ca să se poată bucura de plăcerea de a o seduce sau de a o înfrânge. Începuse să-şi desfacă lenjeria, ceea ce te ducea cu gândul la trupul ei; neavând nimic de făcut, el era încă şi mai stânjenit. îi spuse că va coborî în salon să răsfoiască ziarele de seară; adăugă cu o timiditate ce-l enervă că se va întoarce într-o oră; ea aprobă cu o mişcare din cap pe care el o luă drept o mângâiere; se apropie de ea, o sărută mai distant de această dată şi ieşi.

În hol, luă un trabuc, îl aprinse şi se aşeză. Prin cap i se îmbulzeau atâtea gânduri, încât îl simţea gol; încercă să-şi aducă aminte dacă încăperea lor se afla la etajul al treilea sau al patrulea, se gândi la unul din tablourile lui neterminate, îşi dădu seama că uitase numele unui personaj al lui Balzac şi căută să şi-l amintească spunând în gând literele alfabetului, apoi trase concluzia că era nesemnificativ. îşi aduse aminte: Laure tocmai fusese angajată de o firmă cinematografică să interpreteze rolul Doamnei de Sérizy. Cine era în opera lui Balzac acea Doamnă de Sérizy? îşi schimbă locul, se aşeză în faţa unei măsuţe ca să răsfoiască ziarele, citi articolul de fond din *Journal de Geneve* de două ori la rând, atent, făcând eforturi mari să înţeleagă. Află din informaţiile de ultimă oră că un aviator care tocmai traversase Atlanticul fusese întâmpinat cu mult entuziasm: nu şi-ar fi dorit să fie în locul lui; că în Germania se declarase o epidemie de variolă: era vaccinat; că acţiunile la de Beers scăzuseră cu o mie de franci; îi era de ajuns, aruncă ziarul. Rezistă tentaţiei de a urca sus imediat ca s-o surprindă în timpul pregătirilor de noapte şi îşi promise că o va face după ce-şi va termina trabucul. Începu să se plimbe de colo colo,

cercetă afişele de pe pereţi ca să aibă ce face, ceru o ceaşcă de ceai şi se enervă pe băiatul care întârzia să-l servească. Pendulul arăta ora unsprezece. În picioare în pragul holului, încerca să desluşească formele întunecate ale femeilor întrezărite pe sub rochii; rochiile lui Laure îl costau mult; se felicită că se despărţise de ea, gândindu-se la ultimele facturi pe care le achitase. Revăzu piciorul ei gol sprijinit pe marginea patului, ca o aplică Empire care întâmplător ar fi din marmură albă, şi nu din bronz aurit. Copleşit pe deplin de acea imagine, încercă să se servească de emoţia pe care amintirea încă i-o mai trezea, ca să cunoască, alături de cealaltă, pasiunea pe care dorea cu disperare s-o atingă. Se simţi pentru o clipă sfârşit, apoi îşi reveni. Pendulul bătea ora unsprezece şi un sfert. Se ridică în picioare, se privi în oglindă şi i se păru că este ridicol de palid. Refuză să ia liftul ca să nu rămână singur cu liftierul şi o luă încet pe scări, aproape chinuindu-se. Oboseala de a fi urcat patru etaje îi oferi o scuză pentru bătăile de inimă; ajuns în faţa camerei lor, se opri, întrebându-se dacă să bată la uşă sau nu. Ciocăni uşor, apoi mai tare, însă nu răspunse nimeni. După o clipă, răsuci mânerul şi deschise încet uşa care nu era încuiată. Camera se scălda în semiobscuritate, luminile erau stinse; doar o fereastră deschisă la celălalt capăt al camerei făcea legătura între acea încăpere şi lumea pierdută în noapte. Intră şi o văzu culcată, ghemuită lângă perete, pierdută în acel pat care părea gol, atât de mică se făcea ca să ocupe cât mai puţin loc.

— Eu sunt, spuse el.

Se apropie fără să facă vreun zgomot, se aplecă asupra patului şi-i şopti:

— Jeanne, îmi faci şi mie puţin loc lângă tine?

Fata scoase mâna de sub cuvertură şi i-o întinse. El se îndepărtă şi începu să se dezbrace.

Gestul îi păru disperat de banal. De câte ori nu-l făcuse în întâlnirile lui fără vreun viitor sau trecut! Era aceeaşi scenă, acelaşi cadru: o cameră de hotel în care îşi dădea hainele jos în timp ce o femeie îl aştepta culcată în

pat. îi părea rău că împrejurările erau atât de trist de asemănătoare: se mira doar că se aşteptase la altceva. Surâse la gândul că te obişnuieşti cu toate, chiar şi cu viaţa, şi că, din păcate, peste zece ani avea să fie fericit. Lacul, cu bărcile ce licăreau în noapte şi cu munţii umbriţi de case în care lămpile mai erau încă aprinse, se întindea în noapte ca o imensă carte poştală cu pretenţii artistice. Ieşi pe balcon; privi.

Înţelegea foarte bine că acela nu era decât un colţ de lume. În spatele acelor munţi se aflau alte câmpii, alte ţări, alte încăperi cu bărbaţi ezitând pe marginea patului în care o femeie avea să se dăruiască pentru prima oară; alţii sprijiniţi de vreo fereastră, hotărându-se într-un sfârşit să se smulgă cărnii, îşi dădeau seama numaidecât că fericirea nu se află într-un trup. Se simţea înfrăţit într-un mod straniu cu acei bărbaţi, sprijiniţi chiar atunci de ferestre deschise în noapte, stând ca pe marginea unui promontoriu de unde nu poţi să te arunci. Căci nu poţi să navighezi pe valurile nopţii. Bărbaţi şi femei vin şi pleacă într-un spaţiu pe care şi l-au creat, încadrat de casele şi de mobilele lor, şi care nu mai are nimic în comun cu ceea ce era universul. îşi iau cu sine spaţiul oriunde merg, şi, pentru că-n acea noapte unii aveau chef să se plimbe pe lac în bărci luminate, lacul Leman nu părea altceva decât promontoriul îndrăgostiţilor. Şi totuşi el exista. Exista prin el însuşi, indiferent de legăturile pe care dorim să le creăm între el şi noi, şi Georges înţelegea, cu o emoţie ce aproape îl făcea să plângă, că frumuseţea acelui peisaj compromis consta tocmai în faptul de a rezista tuturor interpretărilor pe care le dă ceea ce trece, în a ne mulţumi să fim şi, oricât am încerca să o atingem, în a rămâne altundeva.

Era oare posibil ca de atâta vreme de când se gândesc la asta, oamenii să nu fi înţeles că frumuseţea este inexprimabilă şi că fiinţele, la fel ca şi lucrurile, nu pot fi înţelese? Pluteau pe acel lac, suficient de clement ca să fie liniştit, în bărci luminate ce urâţeau noaptea, şi se lăudau cu fericirea lor. Nu îi deranja că acel lac, împrejmuit din toate părţile, nu oferea nicio ieşire spre altundeva; s-ar *fi*

mulţumit să se învârtească la nesfârşit la poalele acelor munţi ce nu îi lăsau să vadă totul. Niciunul dintre ei nu încerca să se strecoare prin fisura strâmtă a Ronului, care la acel ceas nu era decât o curgere lichidă de noapte. Li se spusese, o dată pentru totdeauna, că Ronul nu era navigabil; şi chiar de-ar fi fost astfel, nu s-ar fi temut. Aceşti oameni ştiau că fluviile, asemenea drumurilor, nu duc decât în locuri prevăzute şi reperate pe hartă, care se continuă unul pe celălalt. Nu resimţeau nici groaza, nici dorinţa de a se afla în altă parte, sau poate că nici nu există un altundeva, aşa cum nu există o ieşire. Nu există decât bărbaţi şi femei care se tot învârtesc într-un circ de netrecut, pe un lac căruia îi ating doar suprafaţa, sub un cer ce le este închis.

Georges îşi aminti că citise într-un tratat de geologie, al cărui nume se străduiă să şi-l reamintească preţ de o clipă, că acel defileu de munte, unde de secole se depuneau aluviunile torenţilor şi fluviului, se va astupa într-o bună zi şi nu va mai fi decât o câmpie, iar gândul că acea frumuseţe era efemeră îl consolă pentru a nu fi decât un muritor. Se întrebă, râzând în sinea lui, dacă mai erau mulţi bărbaţi care, în noaptea nunţii, se gândesc la asemenea lucruri, dar totodată se dispreţui, reproşându-şi că se laudă singur pentru sclipirile sale de inteligenţă. Bărcile zgomotoase ce îşi continuau plimbarea, izgonind astfel noaptea din jurul lor, îi amintiră de doi îndrăgostiţi pe care îi zărise la Veneţia în intimitatea unei gondole, care făceau paradă de fericirea lor într-un mod atât de vulgar, încât i se păruse un atentat la pudoarea publică. Acea amintire dezgustătoare îl duse din nou cu gândul la plăcere, ca şi cum între el şi acei amanţi necunoscuţi ar fi existat vreo complicitate secretă. Destul de lucid ca să simtă cum pasiunea de care se temuse până atunci că nu era capabil devenea din ce în ce mai intensă, lăsă să crească voluptuos acea aşteptare, bucurându-se dinainte de senzaţia ce avea pentru câteva clipe să-l facă să-şi uite gândurile, chiar cu riscul unor noi complicaţii. Se întrebă dacă Jeanne, încă trează, aştepta şi ea, şi cu ce teamă sau

dragoste se împletea aşteptarea ei.

IV

Se auzi o bătaie uşoară la uşă. El deschise: vocea impersonală, mecanică a unui valet spuse:

— Aveţi o telegramă.

Evitând să deschidă întrerupătorul, aplecă plicul de hârtie albastră ca să poată citi la lumina ce venea din coridor. O auzi pe Jeanne întrebând din fundul camerei despre ce era vorba; şi se auzi pe el răspunzând că tocmai primise o scrisoare de la agentul de schimb. După ce o asigură că nu era nimic important, trase zăvorul, traversă camera ca să închidă fereastra şi, ezitând o clipă, se rezemă din nou cu coatele de balustrada umedă din noapte.

Simţea în buzunarul de la pijama hârtia mototolită. Se analiză riguros, încercând să-şi dea seama de emoţiile care îl încercau; conştiinţa din ce în ce mai clară a uşurării pe care-o resimţea, şi pe care n-avea ipocrizia s-o nege, îl dezgustă şi mai mult de sine şi de viaţă. Scoase plicul din buzunar şi reciti, în noaptea de vară ce nu se sfârşise încă, acel text căruia literele groase ce ieşeau în evidenţă pe un ştraif alb îi dădeau dinainte aspectul oficial al unui anunţ. Laure alunecase sub un autobuz chiar în acea dimineaţă, la ora unsprezece. (Se întrebă ce făcea la acea oră.) în stare disperată. Se uită la datele de pe ştampilă: scrisoarea, expediată spre seară, făcuse mai multe ore până să ajungă la el; probabil că totul luase sfârşit. Ideea că ea nu mai suferea îl mângâie nespus, ca şi cum toată durerea din lume ar fi încetat să existe.

Farmece

Ceasul arăta ora unsprezece – unsprezece noaptea. Bucătăria era cât de cât spaţioasă; pereţii, daţi cu var, impregnaţi de-a lungul vremii cu aburul de la mâncare, erau plini de urme, pete şi zgârieturi – semne ale degradării –, iar lângă uşă se vedeau crestături regulate, căci din an în an copiii îşi măsuraseră acolo înălţimea. Vasele erau aranjate fără simetrie, dar în ordine, cele mai trebuincioase fiind puse la îndemână, pe raftul de jos al

dulapului, iar cele care nu mai erau folosite sau aveau doar rol decorativ fuseseră mutate sus de tot. Când Toussainte, rămasă văduvă, se instalase în acea casă, încă se mai folosea lampa; un bec electric atârna acum de tavan, înconjurat de o hârtie pentru muşte. Acel bec, un reşou cu gaz, muşamaua de pe masă, o râşniţă de cafea cumpărată de la bazarul din foburg, toate marcau oarecum cadrul, fuseseră dintotdeauna lucrurile ei cele mai de preţ. Aşezată lângă masă, Toussainte vorbea cu o femeie care ajunsese mai devreme; aranjau vesela de seară, iar banalitatea gesturilor pe care le făceau dădea vorbelor lor un aer dintre cele mai neliniştitoare şi stranii, amestecându-se cu acea realitate mediocră.

Intrară câteva femei: nişte vecine. Cele care trecuseră de patruzeci de ani păreau bătrâne: unele slabe, deja aduse de spate, altele mult prea grase, revărsându-se în hainele lor fără nicio formă. O tânără care părea obosită îşi adusese şi copilul pe care nu-l putea lăsa singur. La sosirea fiecăreia dintre acele femei se schimbară cuvinte cvasirituale, nesemnificative, dar necesare, ce diferă în funcţie de mediu, dar care, de fapt, atestă pretutindeni acelaşi efort de politeţe sau ospitalitate. După ce vecinele se aşezară, Toussainte le oferi cafea; acestea refuzară, spunând că era mai bine să aştepte. Una dintre ele întrebă:

— A ajuns?

— Nu, răspunse Toussainte.

Intrară pe urmă două fete. Erau fiicele lui Toussainte. Şi odată cu ele se contura modernismul scenei: aveau părul scurt şi buzele date cu ruj. Cum cea mai tânără dintre ele, lenjereasă, lucrase câteva sezoane într-un mare hotel din Nisa, în dialectul ei italian se amestecau şi expresii de argou, învăţate de la liftier şi de la valeţi, pe care însă le folosea uneori pe dos.

Apoi un pas de femeie, mai uşor decât celelalte, răsună încetişor de-a lungul coridorului. Toussainte înălţă capul şi spuse:

— Poate e ea.

Nu era însă decât Algénare Nerci, o tânără care

locuia în apropiere. Era fata unor refugiaţi din Piemonte: tatăl ei, comunist, murise într-o încăierare. La puţin timp după ce ajunseseră în Franţa, murise şi maică-sa; fratele ei, negustor de marmură, plecase să-şi încerce norocul la Paris; rămăsese singură. îşi câştigase existenţa ca servitoare, apoi fusese croitoreasă. Era o frumuseţe brunetă, sălbatică, pe care nimeni n-o remarca însă, fiind mult prea des întâlnită în acea zonă şi la acea vârstă. Se aşeză în colţul de la fereastră, aproape de celelalte două fete. Oblonul prost fixat scârţâia în bătaia groaznicului mistral de noiembrie; o rafală de vânt pătrunse în cameră; Algénare trase cu o mână oblonul şi-şi sprijini capul de el. Închise ochii. Acel vânt sălbatic îi aducea aminte de lucruri confuze, de demult: casa în care copilărise într-un sat de munte, o bunicuţă care torcea cu fusul, emoţia de nestăvilit pe care i-o trezeau poveştile cu vrăjitoare.

Puţin mai târziu, intră un tânăr. Pe chipul lui se citeau, în acelaşi timp, durerea şi oboseala, şi acea satisfacţie pe care-o au cei ce se ştiu pe placul femeilor. Să tot fi avut vreo douăzeci şi cinci de ani. Se aşeză aproape de masă. Toussainte îi făcu loc, curtenitoare parcă. Acesta întrebă:

— E aici?

Era a doua oară când se rostea această întrebare. Toussainte dădu din cap.

Tânărul continuă:

— Mai bine mă duc s-o iau.

— O să vină şi singură, spuse Toussainte.

Acesta tăcu. Şi refuză la rândul său cafeaua. Una din fetele lui Toussainte, care stătea aplecată la fereastră, se ridică şi spuse:

— A venit!

De-abia atunci el îşi dădu seama de prezenţa fetelor. Le salută cu stângăcie. Şi toţi avură impresia că Algénare se schimbase la faţă.

În sfârşit, cea pe care o aşteptau apăru. Purta o pălărioară după ultima modă, un palton garnisit cu blană, ciorapi deschişi la culoare şi pantofi fini. Febra şi fardul îi

colorau deopotrivă chipul. Şi, cum urcase scara repede, respira greoi. îi salută pe toţi cu un fel de aroganţă sfioasă, căci jignirile şi suferinţa o învăţaseră să-i sfideze pe ceilalţi. Lângă sobă se afla un fotoliu gol; se aşeză în el. Ca să-i facă loc, femeile îşi dădură scaunele înapoi exagerat de mult; cea cu copilul se aşeză în fundul camerei; şi se vedea, din gesturile lor, că-i invidiază frumuseţea, că o compătimesc pentru că este bolnavă şi că se tem să nu se molipsească. Humbert îşi trase scaunul şi veni lângă ea.

Ea spuse:

— Am întârziat?

— Nu, răspunse cineva.

Scoase din geantă o cutie de pudră compactă şi îşi pudră chipul. Femeile, mai ales cele tinere, îi măsurau din priviri hainele, geanta din piele de căprioară, perlele false de la gât. îi reproşau lui Humbert că-i satisfăcea toate poftele de femeie bolnavă, căci toată lumea ştia că familia tânărului şofer trăia în mizerie, iar el nu-i ajuta deloc. Era amantul ei, dar din pudoare îl numeau logodnicul ei – logodnicul lui Amande. E adevărat însă că el ar fi luat-o de soţie dacă ea s-ar fi putut face bine, sau dacă familia lui ar fi acceptat ca el să se împovăreze cu o femeie pe moarte. Toţi ştiau că Amande îl ruga mereu să se însoare cu ea, ca şi cum asta ar mai fi avut vreun rost, şi o blamau că voia să-i impună acelui tânăr nişte formalităţi inutile, din moment ce, oricum, avea să moară.

El o luă de mână. Se străduia să-i arate cu atât mai multă afecţiune cu cât încetase de mult s-o mai iubească. Din pricină că o tot dusese pe la doctori, mersese s-o vadă prin spitale, îi cumpărase medicamente scumpe, sfârşise prin a nu-şi mai aminti vremurile când dansau împreună la balurile populare din suburbii, unde o ducea seara pe ascuns în maşina stăpânilor lui, rulând cu toate farurile stinse pe drumuri de munte şi amestecând freamătul trupurilor lor cu iluzia luxului celorlalţi. Încetase s-o mai posede de când moartea pusese vizibil stăpânire pe ea: Amande devenise pentru el un fel de devoţiune tristă. Această afecţiune, nemaifiind iubire, lipsită astfel de

mijloacele prin care dragostea poate fi împlinită, nu mai putea să se exprime decât prin simboluri, aşa cum este cultul lui Dumnezeu. Legătura cu o bolnavă îl învăţa pe acel tânăr simplu delicateţea suferinţei: Humbert stătea lângă Amande, îi ţinea mâna mult prea caldă, a cărei atingere îi era neplăcută acum, şi tot felul de sentimente obscure, aproape mistice, datoria, mila, teama, dădeau naştere fidelităţii lui.

Ea spuse:

— Tanti, mi-e frig!

Atunci, Toussainte îşi aduse aminte că nu-i oferise nimic şi servi cafea şi rom. Amande bău, apoi mâncă, lăsând să i se vadă gingiile. Ajungea uneori chiar să-şi iubească boala – de care nu credea că va muri, asemenea tuturor muribunzilor – fără de care, căsătoriţi sau nu, Humbert ar fi părăsit-o pentru altele. Nu mai avusese alt iubit; nu-l avea decât pe Humbert asupra căruia să arunce vina pentru ceea ce ea numea nenorocirea ei; el era singura fiinţă căreia avusese plăcerea să-i reproşeze ceva. Din moment ce totul, gândea ea, se întâmplase din pricina lui, se credea îndreptăţită să ceară imposibilul; exigenţele ei o răzbunau, servindu-i totodată să-şi dovedească sieşi, dar şi celorlalţi că un bărbat i se mai putea încă devota. Geloasă pe toate femeile, se credea însă superioară lor, căci se grăbeau acum s-o servească, şi până şi dezgustul lor de a o atinge, de a o săruta, gândul că provoca teamă în jurul ei o făceau să se simtă plină de aroganţă. Nu era niciuna care să n-o deteste, tocmai pentru că mila le obliga s-o iubească; h purtau de grijă pentru că se credeau datoare s-o facă, aşa cum un datornic le reproşează creditorilor săi propria-i cinste. Răutatea lui Amande le irita chiar şi pe cele care plângeau la căpătâiul ei; acestea se văitau, de dimineaţă până seara, că Amande este dificilă, insolentă, nemulţumită, şi nu înţelegeau că un zâmbet maliţios de-al ei, o mică viclenie sau o jignire erau tot efectul bolii şi simptomul ei tulburător, la fel ca trupul slab, tuşea sau pierderea vocii.

Cineva întrebă:

— Ce mai face ăla mic?

Atunci, ea le spuse că avea acum cam vreo zece kilograme. Vigoarea acelui micuţ care trăise în ea, se nutrise cu fiinţa ei, dar pe care i se interzisese să-l hrănească şi curând să-l mai sărute, era ca o răsplată pentru ea, aproape o compensaţie. Îndepărtat nu doar de trupul, ci şi de sufletul ei, copilul era crescut undeva la ţară de o femeie care luase asupra ei acea sarcină, iar Amande de-abia se gândea la el, preocupată din ce în ce mai mult de travaliul interior al bolii ei ca de o sarcină mortală. Cum nu-şi prea cunoştea copilul, se mândrea cu el fără să-l iubească, ba câteodată chiar îl ura, de parcă venirea lui pe lume i-ar fi furat viaţa.

Toussainte spuse:

— Încă douăzeci de minute până la miezul nopţii.

Era ceasul când îl aşteptau pe Cattanéo d'Aigues, care trecea în ţinut drept un vindecător dibace. Era mai ales un dezlegător de farmece. Văzând că Amande se prăpădea, în ciuda tuturor poţiunilor şi injecţiilor, vecinele, surorile şi mătuşa ei sfârşiseră prin a-i cere acestuia să vină. Toate credeau că i se făcuseră farmece fie de o rivală, fie de o vrăjitoare incapabilă să nu facă rău chiar şi atunci când nu avea niciun câştig, aşa cum unele animale nu pot să nu secrete venin, încercaseră totul: merseseră în pelerinaje la Lourdes, consultaseră profesori celebri la Marsilia şi, în faţa acestui eşec al credinţei şi al ştiinţei ce păreau să îngăduie moartea, ba chiar să o încuviinţeze, aceşti oameni se întorseseră spre practicile cele mai străvechi, după părerea lor cele mai încercate, spre vraciul care vrea să învingă moartea ca pe un duşman nevăzut, pe care încearcă mai întâi să-l înfricoşeze şi cu care se ia apoi la trântă. Pierzându-şi nădejdea în doctori, Humbert era de acord cu această încercare; toate femeile ajunseseră să se bănuiască una pe cealaltă, şi, dacă se deranjaseră să fie de faţă la această scenă într-un număr atât de mare, o făcuseră, pesemne, ca să-şi dovedească mai bine nevinovăţia.

— Putem să începem, spuse Toussainte.

— Tanti, rosti Amande, mai bine am fi făcut asta la mine.

Gândul de a se dezbrăca în faţa acelor femei, în camera aceea străină, o umplea de o ruşine şi de o teamă neaşteptate.

— La tine e prea puţin loc, răspunse Toussainte.

O femeie care locuia într-o încăpere apropiată o pofti pe Amande acolo ca să se dezbrace în linişte. Ieşiră amândouă. Se întâlniră în prag cu Cattanéo d'Aigues. Amande se dădu la o parte; acesta îi spuse:

— Tu eşti, micuţo?

Fata nu răspunse nimic; el intră. Femeile se uitară la el cu admiraţie, căci o recunoscuse pe bolnavă fără ca cineva să i-o fi indicat, ca şi cum felul în care Amande arăta n-ar fi vorbit de la sine. Acesta se scuză că a întârziat, se plânse de vreme, îşi dădu jos paltonul şi se aşeză în fotoliul pe care Amande îl lăsase gol. Vorbea puţin. Era un bărbat mic de statură, sărăcăcios îmbrăcat, care în timpul zilei era contabil; aducea la acele puneri în scenă de coşmar ceva din formalismul său de birocrat. Se apropie de sobă şi constată cu o furie rece că o lăsaseră să se stingă. Algénare se ridică să reaprindă focul. Cum era cea mai săracă, o tratau ca pe o servitoare.

Femeile se strângeau una într-alta. Cineva întrebă:

— Şi dacă nimeni nu i-a făcut rău, ce-o să vedem în apă?

— Nimic, răspunse bărbatul.

Toussainte continuă:

— Dacă nimeni nu i-ar fi făcut rău, nu ajungea aşa cum este.

Se credea obligată, printr-un fel de legătură de sânge, să confirme sănătatea alor ei.

— Totuşi, tatăl şi mama ei au murit de aceeaşi boală, spuse Humbert.

Îi plăcea să le amintească acel lucru, simţind el însuşi că are o sănătate cam şubredă şi temându-se neîncetat să nu fie acuzat că i-a transmis răul.

— Boala asta nu-i lucru curat, adăugă Toussainte.

Nu ştia cât de bine vorbeşte. Pentru acei bărbaţi şi femei, nu existau boli naturale, şi poate că nimic nu le părea natural. Universul lor se pierdea în haos, şi toate întâmplările, chiar şi cele mai banale, rămâneau pentru ei nişte mistere, doar că se obişnuiseră cu ele, fiind mai des întâlnite decât altele. Fazele lunii, focul din soba de la bucătărie le păreau nu mai puţin surprinzătoare decât cavernele săpate în plămânii bolnavilor; în ochii lor, nu era naturală, adică dreaptă, decât moartea bătrânilor. Şi cum erau totuşi fiinţe umane, condamnate, de instinctul propriei specii, la căutarea şi poate la inventarea cauzelor, atribuiau prăpădirea lui Amande cauzei ce era pentru ei cea mai simplă, cea mai umană, forţei căreia îi constataseră adesea de-a lungul vieţii efectele: invidia, gelozia unei femei pe o alta.

Cineva spuse uşor:

— E adevărat, pesemne că s-a obosit. A trebuit să-şi crească singură fraţii şi surorile…

Şi se aşternu tăcerea. Nimănui, şi cu atât mai mult mătuşii lui Amande, nu-i plăcea să se gândească la eforturile pe care trebuise să le facă pentru a-şi hrăni fraţii mai mici, acea fetiţă încăpăţânată, care şi ea nu era decât un copil. De altfel, aluzia la munca şi la curajul lui Amande le atingea pe toate, ca şi cum cineva le-ar fi crezut mai prejos decât ea, fie mai puţin istovite, fie mai puţin năpăstuite.

— I-auzi! făcu Toussainte, ca şi cum ele ar fi muncit mai puţin!

Când era şi Humbert de faţă, se sfiau să amintească şi celelalte cauze ale răului: întâlnirile pe prundiş în răcoarea nopţii, căldura umedă din sălile de dans, numeroasele naşteri dificile. Amande veni înapoi, strâns înfăşurată în palton; culoarea palidă a picioarelor sale îi imita nuanţa castaniu-aurie a ciorapilor şi, cum obişnuia să poarte pantofi cu tocuri înalte, mergea pe vârful degetelor.

Cattanéo spuse:

— Unde ţi-ai pus lucrurile?

Ea le ţinea sub braţ. Le aşeză pe un scaun şi făcu

metodic un pachet: puse la mijloc pantofii în care rulă ciorapii, înfăşură totul în cămaşă, apoi în rochie. Era o rochie din mătase subţire, deschisă la culoare. Din cochetărie, n-o alesese pe cea mai uzată, şi acum îi părea rău că o va strica.

Algénare se apropie s-o ajute. Toussainte îi spuse brutal:

— Nu!

Aceasta se dădu înapoi. Amande ridică ochii fără să înţeleagă; erau prietene. La începutul relaţiei ei cu Humbert, Algénare le împrumutase adesea camera ei; Amande îi era recunoscătoare, fără să-i treacă însă prin minte că acea fată singuratică, pe care toţi o credeau neprihănită, îşi oferea plăcerea de a trăi şi de a dormi într-o atmosferă plină de iubire.

Cattanéo d'Aigues avu grijă să pună într-un cazan nou acel pacheţel ce semăna cu o legătură de haine rămase de la un mort. Se aşezară. Apa întârzia să fiarbă, aşa cum se întâmplă mereu atunci când o supraveghem; femeile vorbeau încet despre boli, morţi şi vindecări miraculoase, schimbând sub forme diferite câteva idei, mereu aceleaşi. Acea scenă ce se juca pe mai multe planuri i-ar fi dezamăgit pe amatorii de pitoresc şi pe amatorii de dramă; gândurile, instinctele urcau din străfundurile veacurilor, însă cei doi bărbaţi şi acele femei, aşezaţi într-o bucătărie sub becul electric şi supraveghind fierberea apei într-un cazan de fiert rufe de nichel, n-ar fi oferit unui observator decât tabloul săptămânal, banal şi totodată aproape ritual, al spălării rufelor.

Liniştea din timpul inactivităţii este pentru oamenii simpli ceva împotriva firii. O asociază de obicei cu munca, ce îi face să uite de ei (munca, fără ştirea lor, poate, reprezintă devotamentul săracilor) şi confundă odihna cu statul la taclale. Şi totuşi aici tăceau cu toţii din respect pentru propria lor aşteptare; mâinile, inerte ca şi buzele, se odihneau pe genunchi cu un calm stingher, iar acea oprire a vieţii, acea pasivitate condescendentă le amintea jumătatea de oră, de odihnă şi de constrângere totodată,

care este marea mesă duminicală. Apa începea să susure; femeile găseau că acel zgomot are ceva neliniştitor, solemn, fără nicio legătură cu filtrarea zilnică a cafelei şi cu clepsidra din bucătărie. Amande, strânsă în paltonul ei, tremura, nu de frig, ci de nerăbdare, de frică; auzise spunându-se că oamenii legaţi cu farmece mor întotdeauna dacă încearcă să descopere cine le-a făcut vrăji. Boala, aflându-se înăuntrul ei, nu-i apărea acum ca ceva exterior, străin de ea, pe care să-l poţi lua sau da cuiva, ci, vag încâlcită cu ideea pe care şi-o făcea despre ea însăşi, ca o prezenţă care, puţin câte puţin, avea să i se substituie. Algénare, în partea cealaltă a încăperii, tăcea; Cattanéo d'Aigues stătea cu ochii la ceas. Când cele două limbi se uniră sus pe cadran, se ridică, luă cazanul de pe foc, îl puse pe un scaun şi-i spuse lui Amande:

— Vino!

Aceasta se apropie, supusă. Aburii o orbeau; se aplecă; încercă, fără să reuşească însă, să desluşească o formă în acel clocot neregulat, unde ici şi colo se umfla câte o bucată de lenjerie. Ar fi vrut să vadă, fie şi numai pentru a-şi potoli neliniştea, că nu stătuse acolo degeaba, goală pe sub palton, între acele femei care îi vorbeau de magie neagră, fie şi numai pentru a nu-i dezamăgi pe ceilalţi, înşelându-le aşteptările. Din moment ce toţi, în asemenea situaţii, vedeau, de ce n-ar face-o şi ea? încercă să-şi amintească chipuri de rivale, de duşmance, să inventeze, să proiecteze în afara ei. Apa agitată nici măcar nu-i reflecta propria-i imagine. Se clătină. Femeile vrură să vină mai aproape.

Cattanéo d'Aigues le îndepărtă cu un gest. îşi puse mâna pe umărul ei slăbuţ; îi spuse:

— Uită-te bine. Femeia care ţi-a făcut rău o să-ţi apară în apă. Părul ei…

Îşi puse mâna peste mâinile ei ca şi cum ar fi hipnotizat-o. Ea repetă cu privirea deznădăjduit de goală:

— Părul ei…

El continuă, conturând imaginea piesă cu piesă.

— Ochii ei…

— Ochii ei…

— Gura ei…

— Gura ei…

Algénare căzuse în genunchi.

— Amande, nu te mai uita! Nu te mai uita! N-ai să vezi nimic! Nu sunt eu! N-ai să vezi nimic!

Algénare se bâlbâia. Repeta, târându-se la pământ.

— Nu sunt eu, nu-i aşa? N-am fost eu, nu-i aşa?

Amande îşi duse mâinile la faţă şi spuse:

— Am ştiut-o tot timpul!

Şi se lăsă să cadă pe scaun. O apucă tusea. Cum avea buzele pline de sânge, deschise geanta să-şi scoată batista.

De această dată, femeile se ridicară şi o înconjurară pe cea care se denunţa prin negările ei. Cattanéo CTA igues părea că nu aude nimic. Deschise sertarul unui scrin de bucătărie, alese de acolo un cuţit, îi încercă vârful şi i-l întinse lui Amande.

Aceasta îl privi prosteşte, fără să înţeleagă. Atunci, el îi spuse:

— Vei înfige cuţitul în apa în care ai văzut chipul. Îl vei înfige până la fund, chiar dacă apa se împotriveşte, chiar dacă ţipă…

Stătu o clipă pe gânduri şi-apoi adăugă:

— Chiar dacă sângerează.

— Şi-o să mă vindec?

— Da, răspunse bărbatul.

Amande se ridică. Mai spuse:

— Şi va muri?

Iar glasul de-abia i se auzea.

— Da, răspunse acesta.

Algénare mai mult urla decât ţipa:

— Nu vreau să mă omoare!

Amande, aplecată deasupra cazanului, se uita în apă. Acea apă, care avea să ţipe, să se împotrivească, să sângereze, o îngrozea ca şi cum ar fi fost o femeie vie, mai mult chiar. Îl învinuia pe Cattanéo d’Aigues că, avertizând-o, o împiedicase să acţioneze. Acţionăm fără să ştim ce se va întâmpla, şi-o facem ca să aflăm. îşi spusese adesea că-l

va omorî pe Humbert dacă o va părăsi. Dar acesta n-o făcea. Nimeni n-o făcea. Nu-i putea reproşa acelei fete că-i dorise moartea; în locul ei ar fi făcut la fel. N-o putea urî, din moment ce nu era iubită. Humbert n-o iubea. Îi veni să râdă: cine era deci acea fată, acea vrăjitoare care nici măcar nu era în stare să se facă iubită de cineva? încercă să-şi imagineze răul pe care Algénare ar fi putut să i-l facă, feluri de a descânta, de a deochea. Nu reuşi. Printre femeile care o plângeau, care credeau că, plângând-o, se lepădau de ea x se afla deci una care o invidia, o invidia suficient de mult încât să-i dorească moartea. Fericirea ei deranja pe cineva: era deci fericită; se uita, victorioasă, la fata care se zvârcolea la pământ.

Murmurul incitant al apei îi răsuna în urechi, se confunda înăuntrul ei cu bătaia arterelor; n-ar fi bănuit că prin corpul ei mai pulsa atâta sânge. îi trecură prin minte amintiri de demult, din copilărie, ca dintr-un ţinut îndepărtat în care nu se va mai întoarce; imagini clare, tăioase, aproape absurde, căci nu se mai legau de nimic; un iepure care trebuia omorât în bucătărie pentru masa de duminică; maică-sa îi tot striga să se grăbească; ea n-avea curaj să înfigă cuţitul în ghemotocul de blană care trăia, se lupta, răspândea în juru-i viaţă într-un mod îngrozitor, neprevăzut. Apoi, într-o bună zi, pe când era doar o copilă, fusese plasată ca servitoare la o femeie care o hrănea prost, o punea să muncească până la epuizare, o bătea. Nu mai voia să slujească; încercase să-şi taie degetul mare ca să nu mai fie pusă la muncă; sângele curgea; nu-l mai putea opri. îşi ducea mâna la gură ca să-l sugă; avea gura plină de sânge. îl înghiţea, chinuindu-se. Dacă apa din cazanul de rufe urma să se umple acum de sânge, oare ce avea să mai rămână curat, limpede, de băut în această lume? spuse:

— Ce sete mi-e!

N-o auzi nimeni. Se sufoca; scăpă cuţitul din mâini. Văzând-o că-şi pierde puterile, femeile alergară la ea.

Cattanéo d’Aigues îşi puse paltonul pe el… Toate acestea nu-l mişcau deloc. Moartea lui Amande, de acum

sigură, cumva confirmată de convingerea lor, îi apărea ca o întâmplare supărătoare pentru apropiaţi, dureroasă pentru iubitul ei şi, cel puţin în primele ceasuri, profitabilă, poate, pentru copilul eliberat de o mamă inutilă, pe care necunoscând-o nu avea s-o regrete; dar oricum indiferentă pentru el. Era dezamăgit. Prevenind-o pe Amande că apa ar putea să sângereze, nu făcuse decât să respecte frazeologia obişnuită; deşi supraveghease adesea acest ritual pe care-l credea eficace, nu văzuse niciodată sânge. Cel mult, cel legat cu farmece întrezărise o oarecare rezistenţă, auzise un ţipăt. Nu se îndoia că fenomenul complet nu putea să aibă loc şi, asemenea unui savant care se încăpăţânează să reia un experiment, până atunci mereu incomplet, acesta se înverşuna, de la bolnav la bolnav, să obţină înfăptuirea miracolului. îi purta pică lui Amande pentru că nu-l secundase mai bine în circumstanţe deosebit de favorabile, din moment ce era prezentă şi vrăjitoarea. Acel ţăran lucid, pe care îl interesau doar faptele, punea în leacurile lui împotriva vrăjilor un suflet de practician materialist, aşa cum unii oameni de ştiinţă vădesc, la căpătâiul bolnavilor, un suflet de taumaturg.

Traversă camera; ochii i se opriră asupra lui Algénare; aceasta era prăbuşită la pământ pe lespezile roşii, fără să plângă; se auzeau doar nişte scâncete gâtuite. El îi spuse:

— Aşadar, tu i-ai făcut rău?

Acum n-o mai interesa decât ea. Fata continua să tacă; el îi enumeră diferitele procedee de a face farmece: inima de bou străpunsă, lămâia îngropată sub prag, resturile de unghii arse. De fiecare dată, aceasta dădea sălbatic din cap; apoi spuse:

— Nu… Nu… Am vrut să-i fac… Am vrut doar…

Şi avu pentru ea respectul, aproape admiraţia pe care le simţi în faţa adversarului când îi descoperi forţa.

— Atunci, spuse el, eşti foarte puternică.

Şi ieşi. Prin capul lui Algénare se perindau tot felul de imagini nedesluşite; îşi aminti o descindere a fasciştilor în casa părintească; o bătuseră; aşteptase la pământ,

retrasă în sine, ca să treacă acea furtună de bărbaţi. Se întreba ce mai aşteptau acele femei de n-o băteau, n-o goneau. Humbert o va omorî acum? înălţă capul. Acesta plângea într-un colţ. Ea aştepta cu un fel de nerăbdare să înceapă înjurăturile: aerul era dens, vibrant, plin de strigăte şi cuvinte ce nu i se adresau ei. Cum acel zgomot n-o privea, era totuşi linişte.

Se ridică de tot. Femeile se agitau pe lângă Amande, care leşinase. Paltonul îi alunecase de pe umeri; trupul ei gol, slab, alb, neted ca un sâmbure pe care coaja şi pulpa nu-l mai înveleau, părea deopotrivă că adăposteşte şi expune moartea asemenea unui chivot. Capul ei atârna într-o parte pe spătarul scaunului; Algénare nu-i putea vedea faţa; fu mânată de curiozitate, poate de vaga speranţă că se întâmplase ceva ireparabil:

aplecată înainte, puse mecanic mâna pe umărul unei femei, care se întoarse cu un strigăt. Era mama copilului. Se dădu înapoi; şi spuse umilă:

— Dar băiatul meu nu ţi-a făcut nimic!

Şi încercă să acopere cu batista faţa copilaşului. Atunci, Algénare înţelese pentru prima oară că se schimbase ceva, că trezea groază în jurul ei. Nu se miră, şi nici nu se simţi triumfătoare: acei oameni intraseră în seara aceea într-unul din acele cicluri în care insolitul decurge în mod firesc din insolit, ca în geometria unui coşmar. îşi spuse, resimţind o uşurare fizică, că n-o vor lovi, că o vor lăsa să plece, că doresc ca ea să plece. Şuieratul vântului prin obloane îi aminti că-i va fi frig afară; se uită după ceva prin cameră; spuse:

— Broboada mea…

Privirile femeilor măsurară încăperea. Ciucurii broboadei atârnau pe pământ; când intrase, îl pusese pe spătarul scaunului unde stătea acum Amande. Cineva îi ridică acesteia capul lăsat pe spate, care i se clătina de la dreapta la stânga cu o inconştienţă de copil. Humbert trase de broboada care rezista, prinsă probabil de o asperitate nevăzută; iar încetineala cu care o făcu conferi acelui gest simplu o importanţă neaşteptată, aproape de

nesuportat, de care nu şi-ar fi dat seama dacă ar fi durat mai puţin. Humbert îndoi metodic bucata de stofă, ca şi cum ar fi avut vreo importanţă, şi i-o întinse lui Algénare. Privirile li se întâlniră; în ochii lui Humbert nu era nici mânie, nici măcar uimire, ci doar golul pe care-l simţim atunci când nenorocirea pune stăpânire pe noi.

De-abia atunci i se năruiră şi ultimele speranţe de iubire pe care nu le-ar fi putut considera absurde, fiind cu atât mai puternice cu cât erau inconştiente; simţi că nu va fi a acelui bărbat şi că probabil niciodată nu va aparţine altuia. Frica şi, deopotrivă, posibilităţile de ură ucideau posibilităţile de iubire. Acum, că o probă, pe care acei oameni o credeau decisivă, dezvăluise că poseda forţa misterioasă de a face rău, n-aveau să se mai indigneze de răul pe care presupuneau că-l făcuse, nici de acela pe care l-ar putea face; toţi, fără să vorbească, îşi aminteau semnele pe care altă dată nu le luaseră în seamă sau care-i neliniştiseră fără însă să-i prevină: calmul ei plin de încredere în faţa animalelor sălbatice, zgomotele stranii ce aveau loc în jurul ei, până şi petele de pe ochi. Şi, în sfârşit, de copilul pe care îl îngrijise, dar care murise pe neaşteptate. Mila stârnită de amintirea persecuţiilor şi a rugurilor de odinioară, la care se adăuga experienţa mai recentă a crizelor de isterie în care se zbat vrăjitoarele, se amesteca cu spaima pe care aceasta le-o semăna în suflet, trezindu-le parcă o formă îngrozită de respect. Un sens obscur al orânduirii lumii îi făcea să admită existenţa unor fiinţe diferite de toate celelalte, chiar şi atunci când faptele lor tulbură spiritul, ba câteodată chiar şi sufletul. Actul lor de credinţă, sau resemnarea faţă de Creator, admitea până la necesitate existenţa vrăjitoarelor. Reprezentându-şi această noţiune, de altfel foarte vagă, printr-un simbol ce nu era lipsit de o oarecare frumuseţe, acei ţărani catolici spuneau că jertfa liturghiei n-ar fi primită dacă prin împrejurimi n-ar da târcoale un slujitor al bătrânului vrăjmaş, al bătrânului acuzator, dar, în definitiv, al bătrânului ajutor al Domnului. Şi, conferindu-i, cât se poate de firesc, clerului un rol de ordonator în această

lume spirituală, care reprezintă arierplanul şi matricea celeilalte, ei credeau că preotul, în anumite zile ale anului, înseamnă copilul când este dus să fie botezat, predestinându-l astfel serviciului dureros, dar necesar, de slujitor al răului.

Algénare se înfăşură cu broboada, zgribulită ca şi cum frigul de afară ar fi pătruns-o deja. Nimeni nu spunea nimic: se auzea şuieratul din ce în ce mai sacadat al respiraţiei lui Amande, şi acele zgomote, acel efort instinctiv perceptibil de sub pieptul ei gol, acele spasme, simptome ale sfârşirii lăuntrice, păreau a fi chipul mecanic al morţii. După ce îşi prinse broboada cu acul, Algénare se îndreptă spre uşă: toţi priviră tăcuţi cum se închide uşa.

Coborî scara neluminată cu o precauţie de orb. Jos, într-un colţ, ardea un rest de lumânare; o mâţă care o cunoştea veni să se frece de picioarele ei, în căutarea unei mângâieri. Ea se aplecă; pentru o clipă, inocenţa felinei răspunse la inocenţa ei obscură. Nu se îndoia nicio secundă că o ucisese pe acea femeie, dorindu-i moartea; nu se îndoia, pentru că nimeni n-o făcea. Totodată, certitudinea acelei puteri stranii îi alunga remuşcările provocate de o crimă obişnuită, trezindu-i sentimentul unei iresponsabilităţi ce nu era scuză, ci o justificare. Cel în care sălăşluieşte o asemenea forţă şi-ar pierde orice raţiune de a fi dacă n-ar deveni instrumentul acesteia. Cum nu mai auzise niciodată că vrăjitoarelor le-ar fi ruşine, şi ea la rândul ei încetă, intrând deja în rol, să se mai mustre. Deşi Amande îi era dragă, iubind-o cu atât mai mult cu cât gelozia îi era mai mare, contopindu-se cumva cu ea, pentru a-i pătrunde gândurile, Algénare încetă brusc s-o mai plângă, căci o vrăjitoare nu-şi plânge victimele. Certitudinea că Humbert nu va simţi niciodată nimic pentru ea în afară de groază, ba poate chiar mai rău de-atât, reuşind astfel să-şi mascheze tainica uşurare ce i-o va aduce acea moarte, doar acea certitudine, singura perceptibilă, precisă, apăsând-o înăuntru ca un corp străin, îi răpea lui Algénare beneficiul dorinţei sale de crimă, pe care-o lua drept un act în sine. Uitând că acea obsesie

izvorâse din instinctul cel mai elementar, şi cu siguranţă cel mai explicabil, sfârşi prin a crede că fusese gratuită, căci se dovedise zadarnică. Să nu profite de acea moarte ar fi însemnat să înlăture nu doar orice remuşcare de a o fi provocat, ci până şi ideea de a fi avut vreun interes ascuns, ca şi cum acel act, lipsit de orice câştig, ar fi dobândit astfel taina – aproape înnobilarea – de a nu fi avut nicio cauză.

Câteva femei care coborâseră în spatele ei se dădură în lături ca să n-o atingă în prag; le auzi şoptind că Amande nu avea să reziste până în zori. Apoi, acele spectre nedesluşite trecură de ea şi se pierdură în noapte. Ploua acum. Algénare se înfăşură mai strâns cu broboada şi o luă pe strada îngustă, plină de pietriş. Şi, cum înainta, prin minte i se perindau tot felul de lucruri.

Nu se gândea însă la nimic anume. Era una dintre acelea care nu gândesc niciodată, ci fac legături cu imaginile pe care le au dinaintea ochilor: copertina lăsată a unei spălătorii îi aminti că Toussainte îi ceruse să vină a doua zi să ajute la spălatul rufelor; nu se va duce; nu o va mai aştepta nimeni. îşi spuse deodată cu bucurie că de acum încolo terminase cu toate micile servicii pe care le făcea vecinelor – râşnitul cafelei seara, aprinsul focului dimineaţa. Gata şi cu şuetele cu băieţii în licăritul felinarelor, cu balurile populare în zarva roşiatică a lanternelor, cu atelierele organizate primăvara. Era singură. Puterea ce i se atribuia, şi pe care de-acum şi-o atribuia şi ea, era ca unul din acele cercuri ale vrăjitorilor de odinioară, care îi izolează şi-i apără deopotrivă. Şi asemenea împăratului din basm, în jurul căruia totul se transforma în aur, în jurul ei, de aici înainte, totul avea să se preschimbe în spaimă. În acelaşi timp, nu mai era singură. Se simţea unită, prin spaţiu, cu legături cu atât mai puternice, cu cât erau invizibile, de comunitatea tuturor celor care sunt deopotrivă persecutaţi, măguliţi şi onoraţi, de confreria risipită a vrăjitorilor, a iniţiaţilor, a vracilor. Acea fată, care până atunci nu obţinuse nimic de la viaţă, şi nici de la ea însăşi, trăia exaltarea intimă,

organică pe care-o simt cei care descoperă dragostea sau cei care aleargă după glorie: ceva necunoscut, care o transforma, lua naştere în ea. I se substituia o nouă personalitate, cu mult mai puternică decât a ei, căreia avea să încerce să i se supună până la moarte.

Se opri în faţa unei băltoace formate de ultima ploaie, se aplecă în licărirea ce venea de la o fereastră luminată ca să-şi privească chipul şi începu, brusc, să râdă. Râdea cu un hohot ce nu era al ei, sălbatic, cu o răutate care mai mult ca orice o convingea că devenise altcineva, sau mai degrabă că se regăsise. Şi nu doar sufletul, ci şi înfăţişarea lumii se schimbase pentru ea: o mătură uitată într-o curte, un ac înfipt în corsaj, behăitul unei capre, care răzbătea prin peretele unui grajd, îi aminteau nu doar de faptele obişnuite, simple ale vieţii cotidiene, ci de scene de vrăjitorie şi de sabat, şi când îşi lăsă capul pe spate ca să tragă mai bine în piept aerul nopţii, văzu că stelele desenau pentru ea, cu linii mari, tremurânde, literele uriaşe ale alfabetului vrăjitoarelor.

Cuprins

Prefaţă 5
Poveste albastră 27
Întâia seară 41
Farmece 67

La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului literar ce se virează Uniunii Scriitorilor din România.

Cont nr. R044 RNCB 5101 0.000 0171 0001, B.C.R. Unirea, Bucureşti

Redactor
MONAANTOHI
Corector
MARILENA BĂLĂŞEL
Tehnoredactor
LUMINIŢA SIMIONESCU
DTP
FLORINA VASILIU Apărut 2007
BUCUREŞTI – ROMÂNIA Lucrare executată la S.P.

„BUCUREŞTII NOI”.

Coperta IV:

Un ţărm exotic pietruit cu marmură primeşte, în amurg, corabia unor negustori din Europa. Întâmplările care urmează sunt cel puţin stranii. Totul e colorat în nuanţe de albastru. Şi marea, şi cerul, şi fumul mirodeniilor, şi ochii femeilor atât de frumoase… Şi mai ales un pandantiv de sticlă. Citiţi cu atenţie detaliile.

Trenul goneşte prin Elveţia banală. Cei doi sunt în călătorie de nuntă. Şi gândurile călătoresc prin mintea lor. E harta unui viitor care, cred amândoi, nu se va întâmpla niciodată aşa cum îl imaginează ei. În ultima secvenţă a povestirii apare un plic. Aveţi grijă câte variante de viitor în doi vă imaginaţi în călătoria de nuntă.

E puţin înainte de miezul nopţii. O bucătărie, într-un sat din Italia. Un sat vechi, în care femeile cred în farmece. Şi o femeie care ştie de unde îi vine tot răul. O mătură uitată într-o curte, un ac, behăitul unei capre. Acestea din urmă pot schimba înfăţişarea lumii şi lumea dinăuntrul unei femei. Credeaţi în farmece?

ISBN 978 – 973 – 50 – 1746-O

Ilustraţia copertei: CATHERINE 8ERINDEI